

Мектептегі мерекелер:

тәрбие жұмыстарының сценарийлері

10
тамыз

Абай күні

Пайда ойлама, ар ойла,
Талап қыл артық білуге.
Артық ғылым кітапта,
Ерінбей оқып көруге.
Военный қызмет іздеме,
Оқалы киім киюге.
Бос мақтанға салынып,
Бекер көкірек керуге.
Қызмет қылма оязға,
Жанбай жатып сөнуге.
Қалай сабыр қыласың,
Жазықсыз күнде сөзуге?
Өнерсіздің қылығы –
Тура сөзін айта алмай,
Қит етуге бата алмай,
Қорлықпенен шіруге.
Аз ақшаға жалданып,
Өнбес іске алданып,
Жол таба алмай жүруге.
Алыс та болса іздеп тап,
Кореннойға кіруге,
«Талапты ерге нұр жауар»,
Жүріп өмір сүруге.
Я байларға қызмет қыл,
Ерінбей шауып желуге.
Адал жүріп, адал тұр,
Счетың тура келуге.

Жаныңа жақса, соңынан
Жалқауланба еруге.
Қисық болса, закон бар
Судьяға беруге.
Ол да оязной емес қой,
Алуға теңдік сенуге.
Я өз бетіңмен тәуекел,
Занимайся прямошой.
Жеңіл көрме, бек керек
Оған да ғылым, оған да ой,
Қалайынша қайда енуге?

Абай Құнанбайұлы

Мектептегі мерекелер

тәрбие жұмыстарының сценарийлері

Журнал 2006 жылдың қаңтар айынан бастап екі айда бір рет қазақ тілінде шыға бастады.
2011 жылдан бастап ай сайын шығады

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал)

МАЗМҰНЫ

Ж. Нұрханова. Ана тілім – ажарым, асыл мұрам.....	3
И. Бакитова. Тіл мергені.....	5
А. Манкеева. Сұлтанмахмұт – ірі суреткер-реалист ...	8
Б. Беделбаева, С. Оралова. Мен – бір жұмбақ адаммын, оны да ойла.....	9
Ф. Сманова. Жаныңда жүр жақсы адам.....	14
Н. Нұрымбетова. Қадірлісің салт-дәстүрім – қазынам	16
Қ. Қалықова. Әдептілік сәлемдесуден басталады.....	20
Б. Мұсабекова. Бесік жайлы не білесің?	23
Э. Маханбетова. Изгілік – адамгершілік белгісі.....	25
Н. Бибаева. Ашу – дұшпан, ақыл – дос, Ақылыңа ақыл қос	26
А. Батырова. Шуақ төкті ән көктем	29
Ә. Асқаров. Спорт – ең үлкен тәрбие құралы.....	32
А. Ашкиева. «Үйшік» ертегісіне саяхат.....	35
Ұ. Сабинова. Тар заманда тарихты түгендеген	39

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

«Мектептегі мерекелер:
тәрбие жұмыстарының
сценарийлері» журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, № 10966-Ж
куәлігі берілді.

Басылым индексі: 75489

Басуға қол қойылды
11.08. 2025 ж.
Офсеттік басылым.

Тапсырысы: 326.

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.

Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru
Сайт: www.pedagog-ltd

Журнал <<Print House GERONA>>
баспаханасында басылды.
Алматы қаласы, Сәтбаев көшесі
30А/3, 124-кеңсе.
Тел.: (727) 250 47 40.

АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ:

Кіршібаева Райхан –
эл-Фараби атындағы
№145 мектеп-гимназия
директорының тәрбие
жұмысы жөніндегі
орынбасары.
Алматы қаласы.

**Қоңырбаева Сараш
Сахиқызы –** эл-Фараби
атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің
қауымдастырылған
профессоры, педагогика
ғылымдарының кандидаты.
Алматы қаласы.

**Атабекова Бақытгүл
Ботабекқызы – PhD,**
Абай атындағы Қазақ
Ұлттық педагогикалық
университетінің аға
оқытушысы. Алматы қаласы.

**НАЗАР
АУДАРЫҢЫЗ!**

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде CD дискіге жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Факс арқылы, бағалы хат арқылы да редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Ана тілім – ажарым, асыл мұрам

Мақсаты:

1. Оқушыларды өз ана тілінің қадір-қасиетін біліп, өз ана тілінің көркемдігін сезініп, сөз құдіретін түсініп, оның адам өміріндегі маңызын ұғынуға үйрету;

2. Тіл әуезділігін, көркемдігін, байлығын, шешендігін көрсететін нақыл сөздер, мақал-мәтелдер арқылы оқушы дүниетанымын, ой-өрісін дамыту;

3. Тіл тазалығын сақтау, ана тіліне деген сүйіспеншілігін қалыптастыру, мемлекеттік тіл мәртебесін көтеруге атсалысуға шақыру.

Көрнекілігі: нақыл сөздер, «Ана тілі – рухани даму негізі» кітап көрмесі, мадақтау қағаздары, безендірілген презентация.

Жоспары:

I. Ұйымдастыру кезеңі;

II. Негізгі бөлім;

Әдеби монтаж

III. Мәнерлеп оқу сайысы;

IV. Марапаттау;

V. Қорытынды.

I. Ұйымдастыру кезеңі

- Қайырлы күн, құрметті қауым. Тіл мерекесіне орай өткізгелі отырған «Ана тілім ажарым – асыл мұрам» атты 1-4 сыныптар аралығында өткелі отырған мәнерлеп оқу мерекелік сайысын бастауға рұқсат етіңіздер.

II. Негізгі бөлім

Бүгін біздер 22 қыркүйек – тіл мерекесі күніне орай жиналып отырмыз. Яғни 1997 жылы 22 қыркүйек күні қабылданған Қазақстанның тіл туралы

Заңында Республика халықтарының тілдерін қолдау мен дамыту құқығының негізі бекітілген. Балалар, қазіргі таңда ана тілін білу, үйренудің қажеттілігі жайлы орасан зор жұмыстар жүргізілуде.

1989 жылы 22 қыркүйекте тұңғыш рет Қазақ КСР-нің «Тілдер туралы» заңы қабылданып, онда қазақ тіліне «Мемлекеттік тіл» мәртебесі берілді. 1997 жылы 11 шілдеде Қазақстан Республикасының «Тіл туралы» Ата Заңы қабылданды. Заңда қазақ тілі – мемлекеттік тіл деп нақты атап көрсетілген.

Б. Момышұлы атамыз: «Тілін білмеген – түбін білмейді», - деген. Шынында, тілін білмеген адам өз халқының тарихын, дәстүрін, мәдениетін өз тілінде сезініп, терең бойлай алмаса, ол қасірет емес пе? Сондықтан әр адам ана тілін көзінің қарашығындай сақтауға, білуге, қорғауға тиіс. Болашағымызды баянды етер қаруымыз-тіліміз. Ана тілімізді құрметтей білейік.

Сүйемін туған тілді – анам тілін,

Бесікте жатқанымда-ақ берген білім.

Шыр етіп жерге түскен минутымнан,

Құлағыма сіңірген таныс үнім.

Ең бірінші сол тілмен сыртқа шықты,

Сүйгенім, сүйсінгенім, жек көргенім. *С. Торайғыров.*

Келесі кезекті оқушыларымыздың тақпақтарына берейік.

1-оқушы:

Әрбір тілде сөйле әлемді таң қылып,
Ана тілін білмеу қандай заңдылық.
Өсер балаң, байтақ далаң тұрғанда,
Қазақ тілі жасау керек мәңгілік.

2-оқушы:

Ана тілің біліп қой,
Еркіндігің, теңдігің.
Ана тілің біліп қой,
Мақтанышы елімнің.

3-оқушы:

Ана тілің арың бұл,
Ұятың боп тұр бетте.
Өзге тілдің бәрін біл,
Өз тілінді құрметте.

4-оқушы:

Қазақ тілім өз тілім, ана тілім,
Абай, Мұхтар сөйлеген дана тілім.
Қастерлейді ұл-қызың мәңгі сені,
Болашағым, бақытым дара тілім.

5-оқушы:

Ана тілім — елдігім,
Ана тілім — ерлігім.
Тілді биік құрметтеп,
Тойлап жатыр ел бүгін.

6-оқушы:

Ана тілім — тірегім,
Ана тілім — жүрегім.
Қасиеті елімнің
Тек өзің деп білемін.

7-оқушы:

Тілім барда мақтанам,
Тілім менің аппақ ән.
Бірлігімді бүгінгі,
Ана тілім сақтаған.

8-оқушы:

Ақыл-ойын дананың,
Ана тілден аламын.
Ана тілі ардақты,
Ақ сүтіндей ананың.

III. «Ана тілім — ажарым, асыл мұрам» атты мәнерлеп оқу сайысымызды бастаймыз. Ендеше ортаға қошеметпен қатысушыларымызды шақырайық.

Әділ қазы алқасын сайлау.

Сергіту сәті:

Балалар сендер тілге байланысты мақал-мәтел білесіңдер ме?

Қане кім айтады?

Сөз асылы — мақал.

Өнер алды — қызыл тіл.

Шешеннің тілі артық,

Шебердің қолы артық.

Тіл тас жарады —

Тас жармаса, бас жарады.

IV. Марапаттау.

Сөз кезегін әділ қазылар алқасына береміз.

V. Қорытынды.

Тіл — қасиетті, құдіретті, киелі. Бұл қасиеттер бойға ананың ақ сүтімен дариды. Тіл өшпейді, қандай қиындықта да тіл өз ұрпағының қанына, жанына өз ұрығын егіп, өміршең күй кеше береді.

«Кіршіксіз қардай сақтандар,

Қазақтың тілін ғаламат.

Ана тіл — арым, иманым,

Аманат, саған, аманат», - деген М. Әлімбаев сөзімен аяқтағым келіп отыр.

Назар аударғандарыңызға рахмет!

Жанат НҰРХАНОВА,

А. Жанпейісов атындағы №105 орта мектептің бастауыш сынып мұғалімі.

**Қармақшы ауданы,
Қызылорда облысы.**

Тіл мергені

Мақсаты:

А) оқушылардың өз тіліне деген сүйіспеншілігін арттыра отырып, қазақ тілінде таза сөйлеуге, сөздің мағынасын түсініп тапсырманы дұрыс орындауға баулу;

Ә) ой-өрісін дамыта отырып, сөздік қорын және мәнерлеп оқу дағдысын қалыптастыру;

Б) еңбекқорлыққа, адамгершілікке, өз тілін құрметтеуге тәрбиелеу;

Көрнекілігі: әдеби кітаптар көрмесі, слайд, қанатты сөздер, шарлар, тақырып жазылған плакат.

Сабақтың барысы:

Мұғалім: Құрметті оқушылар! Қазіргі таңда еліміз өз тәуелсіздігіне қол жеткізгеннен кейін мемлекеттік тіліміз — қазақ тілі болып бекітілді. Қазақстан Республикасының «Тіл туралы Заңы» күшіне енді. Болашағымызды баянды етер басты қаруымыз — тіліміз.

«Адамға екі нәрсе тірек тегі,

Бірі — тіл, бірі — ділің жүректегі», - деп Жүсіп Баласағұн бабамыз айтқандай кез келген мемлекеттің, елдің ең негізгі рәмізі де, ұраны да, тірегі де сол елдің ана тілі болмақ.

Біздің ана тіліміз — қазақ тілі. Біздің Отанымыз — Қазақстан. Қазақстан Республикасының өз елтаңбасы, әнұраны, туы бар. Сонымен қатар өз тілі бар.

Көп тіл білсең көкжиегің кең болар,
Құрметтейді кісі екен деп төрге озар.

Қай елде жүрсең де бұл дұрысы,

Мемлекеттік тілді үйренген жөн болар, - демекші, «Тіл мергені» атты са-

йыс сабағымызды бастауға рұқсат етіңіздер.

Балалар, құтты болсын тілің бүгін,
Ашатын жан сарайын білімдінің.
Кешегі анаң айтқан, бабаң айтқан,
Тіліне зер салындар бұрынғының,
Сабағымыз сайыс түрінде болмақ.

Сайыс кезеңдері:

I тур. Таныстыру;

II тур. Жүйрік ой;

III. Тіл өнері;

IV. Кім зерек.

I. Таныстыру. (Сайысқа 3 топ қатысады)

1. Таныстыру (топтың атымен, ұранымен, топ мүшелерімен)

«Қыран» тобы.

Топ басшысы: (Айдана)

Тобымыздың аты — «Тағылым»,
Келгеніміз жоқ жай бірақ.

Ана тілін қорғауға

Шықтық біз де топ құрап.

Сәлем бердік, халайық,

Әсем әнге салайық.

Армысыздар қарсылас,

Таныстыруды бастайық.

Іс келгенде алдына

Жан салмайтын қызымын.

Ер мінезді, ер жүрек,

Сымбатты да көрікті

Топ басшысы **Айданамын**

Кілең сайдың тасындай

Сегіз ұланнан тұрамыз.

Сөз сөйлейміз жасындай,

Осындай топ боламыз.

Топ басшысы:

Сәлем бердік қауымға,

Үлкен-кіші ауылға.

«Асыл-мұра» тобымызды,

Таныстырайын баршаға.

Қызғалдақтай жайнаған асыр салып,

Ешбір сайыстан қалмайды қалыс қалып.

Ақылды қызымын Нұрайна деген,

Мөлдіреген көздері оттай жанып.

Топ басшысы:

Алтын тәждей оралған

Жеңсем, білсем бар ма арман?

Қоңыраудай сылдырлап

Сөйлеу үшін жаралған

Сегіз қырлы, бір сырлы.

Сегіз нұрлы оқушы

Асыл мұра тобында

Орналасты, тырысты.

II. «Жүйрік ой» (мақал-мәтелдер саяйысы)

Мұғалім: қазақ тілі дүние жүзіндегі ең бай да бейнелі тілдің бірі. Тіл байлығы — әр елдің мақтанышы. Ал қазір «мақал — сөздің маржан» деп мақал-мәтел сайысына кезек береміз.

1. Ана сүті бой өсіреді, ана тілі ой өсіреді;

2. Шебердің қолы ортақ, шешеннің сөзі ортақ;

3. Ақыл көркі — тіл, тілдің көркі сөз;

4. Бас кеспек болса да, тіл кеспек жоқ;

5. Таяқ еттен өтер, сөз сүйектен өтер;

6. Білекті адам бірді жығады, білімді адам мыңды жығады;

7. Тіл қадірін білмеген — ел қадірін білмейді;

8. Тіл қылыш, тиімсіз жерде тый, тиімді жерде қи;

9. Икемді тіл, инеден өткір;

10. Текті сөз текке айтылмас, кекті сөз көпке айтылмас;

11. Өнер алды — қызыл тіл;

12. Тіл тас жарады, тас жармаса бас жарады;

13. Ең ащы да — тіл, ең тәтті де — тіл, ең жұмсақ та — тіл, ең қатты да — тіл.

Мұғалім:

Жарық көрмей, жатсаң да ұзақ, сен тілім,

Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім.

Тарап кеткен балалардың бауырына,

Ақ көңілмен тарта аларсың, сен тілім.

III. Тіл өнері

1. Құлақтан кірген.... Жүрекке барып мұз болар (*Сөз — слово — word*)

2. Таза мінсіз асыл ... Су түбінде жатады,

Таза мінсіз асыл сөз, Ой түбінде жатады. (*Тас — камень — stone*)

3. Бас кеспек болса да, ... кеспек жоқ. (*Тіл — язык — tongue*)

4. Сөз анасы — құлақ, ... анасы — бұлақ. (*Су — вода — water*)

5. Ілім — бұлақ... — шырақ! (*Білім — знание — knowledge*)

6. Жігіт бір сырлы, ... қырлы болсын. (*Сегіз — восемь — eight*)

7. Тіл тас жарады,
Тас жармаса... жарады. (*Бас — голова — head*)

9. Қаһарлы сөз ... бұзар. (*Қамал — замок — castle*)

10. Ине көзінен сынады, ... сөзінен сынады. (*Шешен — оратор — orator*)

11. Айтылған сөз, атылған ... тең. (*Оқ — пуля — bullet*)

12. ... сөз жарым ырыс. (Жақсы – *хорошее* – *good*)

IV. Кім зерек.

Сұрақтар:

1. Тіл туралы заң қай жылы күшке енді? (1997 ж. 11 шілде)

2. Мемлекеттік тіл қай тіл? (Қазақ тіл)

3. «Өнер алды – қызыл тіл» деген мақал ма, әлде мәтел ме? (Мәтел)

4. Тіл тазалығы дегеніміз не? (Ана тілдің сөзінен басқа тілдің сөзімен шұбарламау)

5. Дүниеде не ащы? (Тіл ащы)

6. Дүниеде не тәтті? (Тіл тәтті)

7. «Халықтың тіліне қиянат жасау – оның жүрегін жаралау» сөздің авторы кім? (Г. Лаубе)

8. Қазақ әліпбиін құрастырған қазақ зиялысы кім? (А. Байтұрсынұлы)

9. Өзің білетін тіл туралы бір нақыл сөз айт? (Өнер алды қызыл тіл)

10. Халықаралық қатынас тілі? (Ағылшын тілі)

Жұмбақтар шешу

Мұғалім: Жұмбақтар ой жүйріктігіне жетелеп, тапқырлыққа баулиды, сөз өнерін үйретеді. Бұл ретте 2 топқа 5-5-тен жұмбақ жасырылады.

1. О жағы мәрмәр,

Бұл жағы мәрмәр.

Ортасында

Сандуғаш сарнар. (Тістер мен тіл)

2. Жағалай-жағалай тас қойдым, жирен атты бос қойдым. (Тіс және тіл)

3. Отыз екісі диірмен тартып,

Бір қапқа салады. (Тіс пен тіл)

4. Екі әскер соғысып жатыр,

Ортасында бір елші. (Тіс, тіл)

5. Әрі сүйексіз, әрі тиексіз. (Тіл)

6. Ақ тоғайдың ішінде

Кісінейді күрең тай. (Тіл)

Қорытынды: О, туған тіл! Тас бұлақтың тұнығы да сенде, ана сүтінің жұғымы да сенде, райхан гүлдің жұпары да сенде, қыран құстың жанары да сенде, назды сұлудың нәзіктігі де сенде, сахара даланың жазықтығы да сенде, сондықтан ана тілін ар-иманымыздай ардақтап, аялай білейік.

Ана тілі – асыл күні бабамның,

Қуатымсың ақ сүтіндей анамның.

Сәби шақтан бесігіме жыр тыңдап,

Туған тілді жаттап өскен баламын.

«Оң жол ізде өмірде көп ойланып,

Алдыңнан атар таңың арайлап.

Азаматы бар ел деп – бұл қазақтың,

Талай жұрт құрметтесін қарай қалып».

«Анамыздың ақ сүтінен бойымызға дарыған тілімізді ұмыту – бүкіл ата-бабамызды, тарихымызды ұмыту», - деген Б. Момышұлы. Ана тілімізді құрметтеп, сүйе білейік. Мемлекеттік тілде көп оқып, бір-бірімізбен қазақша сөйлесейік. Бүгінгі ұрпақ ана тіліне жетік, білімді, мәдениетті болуы шарт, - дей отырып, бүгінгі «Тіл мергені» атты сайысымыз осымен өз мәресіне жетті.

Сайысты қорытындылау. Оқушыларды марапаттау.

«Қара жорға» биі орындалады.

**Индира Ерниязқызы БАКИТОВА,
М. Жүнісов атындағы ЖОББМ
информатика пәні мұғалімі.**

Жаңақазан ауылы,

Жаңақала ауданы,

Батыс Қазақстан облысы.

Сұлтанмахмұт – ірі суреткер-реалист

Сайыстың мақсаты:

1. Оқушыларды Сұлтанмахмұт Торайғыровтың өмір жолы мен шығармашылығымен таныстыру;

2. Сұлтанмахмұт шығармаларын оқыта отырып, сөз мағынасын түсіне білу, оқу, айту арқылы оқушының сын тұрғысынан ойлап, ой қорыта және қорғай білуіне қол жеткізу. Өзіне-өзі баға беріп, өзіне сын тұрғысынан қарай білу машығын дамыту;

3. Оқушыларды халқын сүюге, оның алдындағы борышы мен міндетін айқын сезінуге тәрбиелеу.

Көрнекілігі: С. Торайғыровтың портреті, «Ірі суреткер-реалист» хронологиялық сызба, слайдтар мен ұнтаспа.

Түрі: сайыс сабақ.

Барысы:

Ұйымдастыру кезеңі: Сәлемдесу, тазалыққа көңіл бөлу.

Жоспары:

1. Ой қозғау. Нені білеміз?
2. Нені білгіміз келеді?
3. Ой қорыту. Нені білдік?

I. «Ой қозғау» бөлімі бойынша өткен сабақта Спандияр Көбеев өмірінен, шығармашылығынан мағлұмат алғанбыз. Екі топ «Қыран», «Сұңқар» қане біз не білеміз? Топ басшыларын әр топтың шығармашылық газетін қорғауға шақырайық. Оқушылар Спандияр өмірі мен шығармашылығы бойынша сұрақтарға жауап береді. «Дөң-

гелек стол» стратегиясы арқылы өзара білімдерін бағалайды.

Абай негізін салған реалистік әдебиет дәстүрі өкілдері кімдер? Ыбырай, Шоқан, Ахмет, Міржақып, Шәкәрім. Реалистік әдебиеттің тағы бір өкілі Сұлтанмахмұт Торайғыров қазақ поэзиясы мен прозасын жаңа сатыға көтерді.

II. Нені білгіміз келеді? Хронологиялық сызба-кесте арқылы шолу жасау:

1. Сұлтанмахмұттың балалық шағы (1893-1908);
2. Әбдірахман молданың медресесінде оқуы;
3. Нұрғали мұғалімнен оқуы;
4. Троицкіде, Баянауылда, Алтайда, Томскіде, Семейде;
5. Шығармалары.

«Орнымыз — медресе оқып жатқан», «Дін», «Оқып жүрген жастарға», «Оқуда мақсат не?», «Ендігі беталыс», т.б. өлеңдері. «Оқуда мақсат не» өлеңінде тереңдетіп оқудың мақсаты — молда болып, ескілікті бағу емес, әкім болып шен тағу да емес, өнер табу, халыққа пайдалы іс істеу деп түсіндіреді. Өлеңде ескілік жолды қуушыларды кекете сынау сарыны бар. «Жемтік көрсе тістей қататын» молданың арам мінезі мен «тілмаш» боп, жем табушыларды ол жек көреді.

Ұнтаспадан:

Алға қарай баруға,
Миллат көзін ашуға,

Терістіктен қашуға,
Заманға көз салып,
Аяқты жөндеп басуға... - деген жолдарды тындата отырып, ақын бізді неге үндейтінін сұрау.

III. «Ой қорыту». Нені білдік?

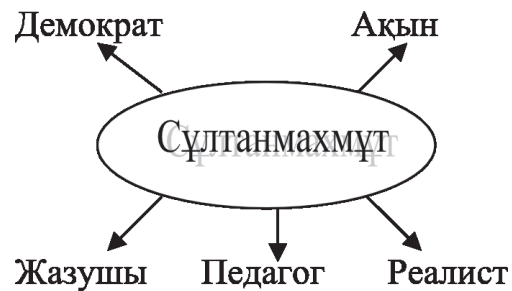
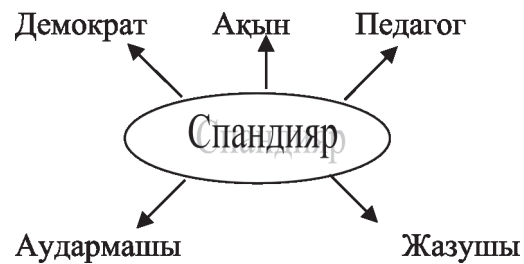
«Қыран» тобына: қазақ ауылындағы таптық жік пен қайшылықтың Сұлтанмахмұт өлеңдеріндегі көріністері қандай? Ақын оларды қалай түсінеді және қалай бағалайды?

«Сұңқар» тобына: Қазақ қоғамының даму бағытына ақын қалай қарады? Одан не күтті? Басқа елдерден не үйренуге шақырды?

Осы сұрақтар төңірегінде әр топ өз ойын қорғай отырып, «Дөңгелек стол» стратегиясы арқылы өзара білімдерін бағалайды.

Әдебиет теориясы: «Шығамын тірі болсам, адам болып» өлеңіндегі көркемдегіш сөздерді табу.

Топтастыру стратегиясы: (салыстыру әдісі)

Қорытындылау.

Хронологиялық кесте жасау. «Шығамын тірі болсам, адам болып» өлеңін жаттау.

Ардақ Белекқызы МАНКЕЕВА,
Талды орта мектебі мұғалімі.
Кеген ауданы,
Алматы облысы.

Мен – бір жұмбақ адаммын,

оны да ойла...

Кештің мақсаты: оқушыларға Абай шығармашылығы туралы кең мағлұмат беру. Оқушыларға эстетикалық тәрбие беру. олардың поэзия, саз өнеріне деген сүйіспеншіліктерін арттыру.

Көрнекілігі: ақын портреті, кітап көрмесі, нақыл сөздері, ақын шығармашылығына байланысты слайдтар.

Кештің барысы: сахна. Күй естіліп тұрады. Ортаға Абай рөлін сомдаушы оқушы шығады.

Жүрегімнің түбіне терең бойла,
Мен – бір жұмбақ адаммын, оны да ойла...

Мыңмен жалғыз алыстым, кінә қойма.

Соқтықпалы, соқпақсыз жерде өстім...

Сахнаға кешті жүргізушілер шығады.

1-жүргізуші: Қайырлы күн, ұстаздар, тәрбиешілер, жаттықтырушылар, оқушылар! Біздің мектебімізде қазақ халқының ұлы ойшыл данышпаны Абай Құнанбайұлына арналған апталық өтуде. «Мен бір жұмбақ адаммын, оны да ойла...» әдеби кешке қош келдіңіздер!

2 жүргізуші:

Шын хакім сөзің асыл баға жетпес,

Бір сөзің мың жыл жүрсе дәмі кетпес

Қарадан хакім болған сендей жанды.

Дүние қолын жайып енді күтпес.

1-жүргізуші:

Тыныш ұйықта, қабірінде уайым жеме,

Қор болды қайран сөзім босқа деме.

Артында қазақтың жас балалары,

Сөзінді көсем қылып, жүр әр жерде.

2-жүргізуші: Абайдың мұрасы — қазақтың ең қасиетті қазынасы заманалар ауысып, дүние дидары өзгерсе де халқымыздың Абайға деген көңілі айнамайды. Қайта уақыт өткен сайын оның ұлылығының тың қырларын ашып, жаңа сырларына қаныға түседі. Абай өзінің туған халқымен мәңгі-бақи бірге жасайды, ғасырлар бойы қазақ елін жаңа биіктерге, асқар асуларға шақыра береді. Осы керемет сөздер Абай бейнесінде толық бар. Сөз кезегі — абайтанушыларда.

1-оқушы: Абай — қазақ әдебиеті тарихында жаңа дәуір ашқан ұлы ақын. Ол қазақтың реалистік жаңа-жазба

әдебиетінің негізін салды. Оның шығармаларында өз тұсындағы қазақтың қоғамдық өмірінің, халық тіршілігінің шындығы бейнеленген.

2-оқушы: Семей қаласынан солтүстікке қарай 250 шақырымдай жерде Шыңғыс деген тау бар, болашақ ақын Құнанбайдың сол таудың етегіндегі Қасқабұлақ деп аталатын жазғы қонысында 1845 жылдың 10 шілдесінде өмірге келген. Сәбиге азан шақырып Ибраһим деген ат қойылады, бірақ оған тілі келмеген әжесі Зере сүйікті немересін «ойлы болсын, андағыш, абайлағыш болсын» деген тілекпен Абай атандырып жіберіпті. Абайдың ата-бабалары атақты адамдар болған. Арғысын айтпағанда, туған атасы Өскенбай Әйгілі би, әкесі Құнанбай аға сұлтан болған кісілер. Олардың нақылға айналып кеткен қанатты сөздері, рубаят тәрізді жекелеген өлең шумақтары біздің кезімізге жеткен. Нағашыларының да сөзге, әсіресе, өткір сықақ-мысқылға шеберлігімен аты шығыпты.

3-оқушы: Абай әке мінезін ерте танып, сезімтал жанымен аңғарып өседі. оның бойына атақты әкесінің батылдағы мен қызу жігерлігі мен алғырлығы дарыпты. Алайда Абайдың балалық шағы, негізінен, қос ананың-әже мен шешенің қарауында, тәрбиесінде өтеді. Өзара өте тату екі ана-әже мен шеше жаратылысынан байсалды, мейірбан, әділ адамдар болған. Өздері өте жақсы көрген бұл баланы да бауырмал, қайырымды да әділ етіп өсіруге тырысқан.

4-оқушы: Бұл кезде Зере әжеге, Құнанбайға сәлем беруге, небір шаруа-

мен атақты кісілер мен ақын-жыршылар, әнші-күйшілер көп келеді екен. Ол кездің әдеті бойынша, олар қона жатып өткен-кеткенді, бұрынғының әр алуан қызықты да қайғылы оқиғаларын айтысып, келген шаруаларын тек кетерде сөз ететін. Олардың ең ынталы да жалықпайтын таңдаушысы — Абай болады. Ал ақын-жыршылар, әңгімеші-ертегішілер Зере мен Ұлжан аналардың өтінішімен апталап, айлап жатып, жас Абайды ән-күй мен әңгіме-жырға қандырып отырған. Туған халқының бай әдеби, өнер мұрасымен Абай алғаш осылай танысқан.

5-оқушы: Құнанбай Абайдың ерекше зеректігін танып, оған үлкен үміт артады. Сондықтан Абайды 9 жасында Семей қаласындағы Ахмет Риза деген молданың медресесіне оқуға береді. Медреседегі оқуының соңғы жылында Абай өз бетімен 3 айдай орыс мектебіне барып тіл үйренеді. Сондағы алған білімі кейін, 35-40 жастарында, орыс оқуына қайта оралып, тілін жетік меңгеріп алуына негіз болады. Осының бәріне ол өздігінен талап қылу арқылы қол жеткізген. Қарасөздері мен өлеңдерінде ұлы ұстаздың талаптануды адамның ең жақсы қасиеттерінің бірі деп көрсетуі деген емес.

6-оқушы: Абай жасы қырыққа таянғанда бірыңғай өлең жазумен, кітап оқумен айналысуға мүмкіндік алады. Бұған патша Семейге жер аударған орыс зиялыларымен танысып, достасуы игі әсерін тигізеді. Әсіресе Семейдің Гоголь атындағы кітапханасында Л.Н. Толстойдың кітабын сұрап тұр-

ған дала қазағына таңырқап, өзі келіп танысқан Е.П. Михаэлис деген оқымыстының көп көмегі болады.

7-оқушы: Абаймен таныс орыс зиялылары оны «алтын басты адам» деп атады. 1906 жылы Америка Құрама Штаттарында шыққан саяхатшы Кеннанның кітабында Абай есімі құрметпен аталды.

1-жүргізуші: «Абай деген — терең теңіз, алып мұхит Абайды таныған сайын, оның түбінен маржандарын алу үшін сүңги беруің керек, сүңги беруің керек. Ал мен оның бетін ғана қалқыдым». М. Әуезов.

2-жүргізуші: «Абайдың әуелден-ақ әкенің баласы болмай, адамның баласы болуды армандағаны белгілі... Адамға адам баласының бәрін де дос санады, «Бірінді қазақ, бірін дос көрмесен, істің бәрі бос» деген сөздері — шын мәнінде ұлт болып ұюымыздың негізгі шарты.

1-жүргізуші:

Тарт күйінді, домбыра,

Тау суындай сарқыра.

Тыңдамаған қалмасын,

Құлшына тарт, домбыра.

«Ерке сылқым» күйі орындалады.

2-жүргізуші: «Абайды Абай еткен — Мұхтар ғана, Мұхтарды Мұхтар еткен — Абай дана. Қалайша бас имессің оған, сірә», - деп Мағжан Жұмабаев жырлап кеткен екен.

Өмір — сахна, адам — актер. Әке Құнанбай мен бала Абай арасындағы диалогті тамашалайық.

1-жүргізуші:

Өлең — сөздің патшасы, сөз сарасы, Қиыннан қиыстырар ер данасы.

Тілге жеңіл, жүрекке жылы тиіп,
Теп-тегіс жұмыр келсін айналасы.

2-жүргізуші:

Бөтен сөзбен былғанса сөз арасы,
Ол — ақынның білімсіз бишарасы.
Айтушы мен тыңдаушы көбі на-
дан,

Бұл жұрттың сөз танымас бір пара-
сы.

1-жүргізуші:

Әуелі аят, хадис — сөздің басы,
Қосарлы бейітмысал келді арасы.
Қисынымен қызықты болмаса сөз,
Неге айтсын пайғамбар мен оны
Алласы.

2-жүргізуші:

Мешіттің құтпа оқыған ғұламасы,
Мүнәжәт уәлилердің зар наласы.
Бір сөзін бір сөзіне қиыстырар,
Әрбірі келгенінше өз шамасы.

1-жүргізуші:

Өлеңге әркімнің-ақ бар таласы,
Сонда да солардың бар таңдамасы.
Іші алтын, сырты күміс сөз жақсы-
сын,

Қазақтың келістірер қай баласы?

2-жүргізуші:

Ынсап, ұят, ар, намыс, сабыр, та-
лап —

Бұларды керек қылмас ешкім қа-
лап.

Терең ой, терең ғылым іздемейді,
Өтірік пен өсекті жүндей сабап.

- Ақын атамыз айтқандай оқушы-
ларымызды Абай өлеңдерін мәнер-
леп оқуға шақырамыз.

1-жүргізуші: Абай жыры біздің өмі-
рімізге үш рет жаңалық болып енеді.
Бірінші бала кезде. Табиғат көрінісі
жыл мезгілі, көк аспан, жасыл жай-

лау, сарқырап аққан өзен, поэзия құ-
діретіне бір табынасың.

2-жүргізуші: Екінші — жастық
шақта пәк махабаттың от сезімде ел-
тіп екінші рет табынасың.

1-жүргізуші:

Үшінші рет қырықтан асып, өмір-
дің алуан шындығымен бетпе-бет
келіп, жаттан да, жақыннан да кө-
ңіл қалып, жалған дос, жалған жа-
нашырдың бар екенін көзіңмен кө-
ріп, қолыңмен ұстаған кезде — нағыз
Абай, өлең — сөздің патшасы әулие
Абай алдыңнан мүлде басқаша ба-
сып, бар болмысымен, бар құдіре-
тімен бой көрсетеді... Содан кейін
ол өзіңнің өмірлік серігіңе, қасиетті
бойтұмарыңа айналады.

2-жүргізуші:

Әннің де естісі бар, есері бар,
Тыңдаушының құлағын кесері бар.
Ақылдының сөзіндей ойлы күйді
Тыңдағанда көңілдің әсері бар.

«Қазақ тілі» әні орындалады.

1-жүргізуші: Абай қазақ үшін бір
ғана әдебиеттің ауқымына сыймай-
ды. Ол — күнделікті тіршілігімізді,
қара басымызды алып жүруден бас-
тап, білім, адамгершілікке дейінгі
бүкіл рухани әлемімізді қамтитын
жан-жақты құбылыс.

2-жүргізуші: Әр елде, әр кезде, ха-
лық анадан, халық ұлы болар ұрпақ
туады, ол сол халық-анасының есі-
мін, өзінің үздік таланты, өнері мен
батырлығын мәңгілікке танытып ке-
теді. «Отан — қуат, отбасы — шуақ».

1-жүргізуші: Абай үш рет неке қи-
дырған. Ең үлкен бәйбішесі Ділдә-
ға 16 жасында үйленген ол қазақтың

асыл тұқымы. Алшынбайдың Жүсіп деген баласының қызы.

Ділдәдан: Ақылбай, Әкімбай, Әбдірахман, Мағауия, Гүлбадан, Райхан атты алты бала көрді.

Ал екінші әйелі — өзі ұнатып қосылған Әйгерімнен: Тұрағұл, Мекаил, Ізкаил, Кәмілә есімді төрт бала дүниеге келді.

Әмеңгерлікпен үйленген үшінші әйелі Еркежаннан бала сүймеген.

«Қара жорға» биі орындалады.

2-жүргізуші:

Мынау тұрған Абайдың суреті ме?

Өлең сөздің ұқсаған құдіретіне

Ақыл, қайрат білімді тең ұстаған,

Қарсы келер Абайдың кім бетіне,
- деп Жамбыл атамыз жырлағандай,
Абайдың асыл сөздері, үлкен ой-толғауы «қарасөз» деп аталады.

1-жүргізуші: Қарасөз Абайдың 1890-1898 жылдар арасында жазылған бір алуан шығармалар. Жалпы саны 46 бөлек шығарма жалпы қарасөздерден мазмұн, тақырып жағынан өзгешерек тұратын — қырық алтыншы сөз. Ол тарихи мақала — очерк тәрізді. Қарасөздердің тақырыбы әр түрлі. Білім-ғылым, мінез-құлық, адамгершілік сияқты.

Сахнаға 7-сынып оқушыларын шақырамыз.

2-жүргізуші:

Білімдіден шыққан сөз

Талаптыға болсын кез.

Нұрын, сырын көруге

Көкірегінде болсын көз.

1-жүргізуші:

Жүрегі — айна, көңілі — ояу,

Сөз тыңдамас ол бояу.

Өз өнері тұр таяу,
Ұқпасын ба сөзді тез?

2-жүргізуші:

Туғанда дүние есігін ашады өлең,
Өлеңмен жер қойнына кірер де-нең.

Өмірдегі қызығың бәрі өлеңмен,
Ойлансаңшы бос қақпай елең-се-лең.

«Отырар» әні орындалады.

1-жүргізуші: Ақынның ең бір нәзік шеберлікпен тудырған өлеңі, табиғат, махаббат сырына арналған «Желсіз түнде жарық ай» өлеңі. Мұнда ақын қазақ даласының бір кешін елестетіп, көшпелі ауыл, жарық-ай, желсіз түн, тау іші, өзен жағасына орналасқан елді әсем суреттейді. Хордың орындауында «Желсіз түнде жарық ай» әнімен «Мен бір жұмбақ адаммын, оны да ойла» атты кешімізді аяқтаймыз.

2-жүргізуші: Осымен әдеби кешіміз аяқталды. Келгендеріңізге көп рахмет!

1-жүргізуші: Келесі кездескенше, сау болыңыздар!

Бағлан Ыбырайханқызы
БЕДЕЛБАЕВА,

физика пәні мұғалімі.

Салтанат Оралқызы ОРАЛОВА,

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі.

«Олимпиада резервінің

республикалық

мамандандырылған

мектеп-интернат-колледжі»

мемлекеттік мекемесі.

Алматы қаласы.

Жаныңда жүр жақсы адам

Жүргізуші: Қымбатты жыр сүйер қауым! «Жаныңда жүр жақсы адам» атты поэзия кешіне қош келдіңіздер! Бүгінгі поэзия кеші Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, тәуелсіз «Тарлан» сыйлығының иегері, Қазақстанның Халық жазушысы Қадыр Мырза Әли (1935-2011) шығармашылығына арналады.

Кем соқпай замандастың дегенінен,
Терімді судай төгіп келемін мен,
Тойларда, Тамашада сол Оқырман
Сөйлейді мысал алып өлеңімнен.

«Етікші» әні хормен орындалады.

Сөзім барда — өзім бар. «Өлеңім — өмірім»

Жүргізуші:

Сөздің дәмін татамын,
Сөз — қызыққа батамын,
Сөзден асқан мерген жоқ,
Сөз мерген боп атамын.
Сөз болып қол созыңдар,
Сөз бәйгеде озыңдар,
Сөзім жоқта — жоқпын мен
Сөзім барда — өзім бар.
Ойы болса астыртын,
Онда сөздің бас мұртын,
Сөз — өзімнің өмірім,
Сөз — өзімнің паспортым.

1-оқушы Қадыр Мырза Әлидің өмірі мен шығармашылығын оқиды.

2-оқушы:

Мырзалының үміт артқан өлгенше,
Үш ұлынан жалғыз еркек кіндік мен.

3-оқушы:

Қадыр деп мені атаған,

Қадірлі болу мінім бе?

Әкеден, тіпті атадан,
Жалғыз боп жеттім бүгінге.

4-оқушы:

Қарындастар ұқсайтын маған түрі,
Қырдың гүлі, қазақтың қалампыры,
Әкем ерте өлгенмен, амал қанша?
Бәрін көрген кермектің анам тірі.

5-оқушы:

Қайсарларды қиянатпен күйреткен,
Қолайсыз сөз қадалады бүйректен.
Көршілерге жұғымдырақ болуды,
Көлден соққан қоңыр самал үйреткен.

6-оқушы:

Бірінші он жыл ойынмен өтті,
Асыққа толы қойынмен өтті.
Жылумен қабақ шытумен өтті.
Шұкумен өтті, нұкумен өтті.

7-оқушы:

Мандайда әжім бар,
Айтатын уәжім бар.
Арызды қойыңдар,
Алғыс сөз жазыңдар!

8-оқушы:

Менің әжем, гүл әжем,
Алтын әжем, күн әжем.
Апам үшін, мен үшін
Нағыз ана тілі — әжем.

«Қаражорға» биі.

Жүргізуші:

Әке, жаман еді.
Заман еді қанқызыл,
Барлығына шыдап, шыдап,
Ал да үзіл...
Жесір қалды отыз төртте қосағың,

Жетім қалды он төртінде жалғыз ұл.
Бәрі де бар, бәрін берген ел — дала,
Бір бақыттың барлығына сенді ана.
Бәйбішем бар,
Ұрпағым бар —
Бәрі де бар,
Мен де жоғы, әке, жалғыз сен ғана.
«Қазағым — мақтанышым».

9-оқушы: *«Бұл жерде»*
Азабың қалған бұл жерде?
Әз әнің қалған бұл жерде?
Азабын қосып әз әнге,
Қазағың қалған бұл жерде.

10-оқушы: *«Қазақтың бір жаманы,
бір жақсысы»*

Бабамыздың шок басқан табаны-
мен,

Бірдей екен жақсысы жаманымен.

Бір жаманы — тынымсыз көше бер-
ген,

Бір жақсысы жазира даласы кең.

11-оқушы: *«Домбыра мен бесік»*

Бәрін тастап осы күн,
Жеткен ұлы мұратқа.
Домбыра мен бесігін,
Тастамаған бірақ та!

12-оқушы: *«Домбыра»*

Екі ішектің бірін қатты,
Бірін сәл-сәл кем бұра.
Қазақ нағыз қазақ емес,
Нағыз қазақ — домбыра.

13-оқушы: *«Қазақ пен қонақ»*

Жігіттің қапалысын,

Азалысын,

Жырменен жұбатпасан,

Жазалысың.

Қонақсыз, той думансыз өткен өмір.

Өмірге саналмайды қазақ үшін.

«Тамды аруы» әні орындалады.

Жүргізуші:

Ұлы емеспін, ұлымын,
Һәм халықтың құлымын!
Әкім емеспін, Ақынмын,
Еліме шын жақынмын.
Президент емес, Перзентпін,
Лауазым жоқ, шені жоқ,
Махаббатымның шегі жоқ.

14-оқушы: *«Шіркін-ай».*

Ардагер жаусыз болса,
Ақиқат даусыз болса,
Айдау жол шаңсыз болса,
Ағайын қамсыз болса, Шіркін-ай!

15-оқушы: *«Жеңіс»*

Жалқаулыққа көнбеген,
Түсінеді мәніске.

Өзін-өзі жеңбеген,

Жетпейді ешбір жеңіске!

Жүргізуші:

Ақылы жетпес наданның,
Ұққанша мұның маңызын.
Кімге де болса, Адамның
Жақсылық жасау парызы.
Қуаныш болып адамға,
Жылы лебізін бойды алған,
Жақсылық жаса жаманға,
Жаманның өзі ойлансын.

«Өз елім» әні орындалады.

Жүргізуші:

Ең үлкен бақыт — Еркіндік,
Көңілім аздап серпілді.
Жақсы сөз және жылы сөз,
Дәруі менің дертімнің.

16-оқушы: *«Ана тілі»*

Ана тілің, біліп қой,

Еркіндігің, теңдігің.

Ана тілің, біліп қой,

Мақтанышың, елдігің.

Ана тілің — арың бұл.

Ұятың боп тұр бетте.

Өзге тілдің бәрін біл,

Өз тілінді құрметте!

17-оқушы: «Өшпейді»

Өшпейді күн — аспанның көкке шамы,

Керек қылар қай кезде алашаны.

Мен сенбеймін, бауырым, сене алмаймын,

Жоқ дегенге өлеңнің болашағы!

18-оқушы: «Отан»

Кең далам жұмыр жердің сауырындай!

Әр ұлын бірге туған бауырымдай.

Көлдерің жасаураған жанымдай,

Өзенің бүлкілдеген тамырымдай.

Ән — көңілдің ажары.

Жүргізуші:

Зымыстанға айналмас мүлде қала,

Күндіз босат күдікті түнде қама,

Бүкіл әлем керекке айналмаса,

Өте қоймас өлеңсіз шілдеhana.

Қ. Мырзалиевтің 300-дей өлеңдеріне ән жазылған екен.

«Қазақ осы», «Әже туралы ән», «Менің әжем», «Атамекен» әндері орындалады.

Сыйынарым мен сүйенерім.

Бар кәдімгі киелері: жүндей түтер түткенді,

Сыйынарым, сүйенерім — екеуі де мықты енді!

Қайғы жұтып отырмадым,

Қай кезде де мәз халім,

Сыйынарым — оқырманым,

Сүйенерім — жазғаным!

Жүргізуші:

Елдің камын, ер камын дара тілеп,

Еңіреген түндерде қара түнек,

Қанын құйған, керек десе қанын құйған,

Керек десе жанын қиған!

- Жаксы адамдар, баршаңызға рахмет!

«Тамаша» әні орындалады.

Фарида СМАНОВА,

№141 жалпы білім беретін мектептің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі.

Алматы қаласы.

Қадірлісің салт- дәстүрім — қазынам

Мақсаты: оқушыларға қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрпының тәрбиелік мәнін ұғындыру, баланың бойына адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру, халық өнегесін үйрету;

Көрнекілігі: ұлттық бұйымдар, ұлағатты сөздер, шарлар.

Барысы: Сәлеметсіздер ме, құрмет-

ті жиналған қауым! Талай ғасырлар бойы ата-бабаларымыз тәуелсіздік пен еркіндіктің таңын аңсап келген. Қазіргі таңда құдайға шүкір сол көксеген арманға қол жеткіздік. Осынау кең даланы көк найзаның ұшымен, қос білектің күшімен қорғаған бабаларымыз бен кешегі желтоқсан кө-

терілісінде ерлік көрсетіп қыршын кеткен қазақ жастарының арқасында қол жеткіздік. Іс-шарамыздың бірінші бөлімі «Дәстүр» деп аталады. Осы ойды негізге ала отырып, біз бүгінгі 6-8 сынып оқушылары арасында «**Қадірлісің салт-дәстүрің — қазынам**» атты халқымыздың салт-дәстүрін дәріптеу мақсатында сайыс өткізгелі отырмыз. Әділ қазылар алқасы бізде жоғарыда отырған апайларымыз. Құрметті апайлар бүгінгі сайысты бағалау, саралау сіздердің құзырларыңызда. Бүгінгі сайысымыз топтық түрінде өтеді. Яғни біздің оқушыларымыз үш топтан құралған. Олар 6-сынып оқушыларынан құралған «**Қыран**» тобы, 7-сынып оқушыларынан құралған «**Атамекен**» тобы, 8-сынып оқушыларынан құралған «**Көмбе**» тобы. Бірінші кезең «**Танысайық көнекей**» деп аталады. Қанекей топтар өздерін таныстырып өтсе, сөз кезегі өздеріңізде:

1) 6-сынып оқушыларынан құралған «**Қыран**» тобы;

2) 7-сынып оқушыларынан құралған «**Атамекен**» тобы;

3) 8-сынып оқушыларынан құралған «**Көмбе**» тобы.

1-бөлім: «**Танысайық көнекей**». Топтар өздерін таныстырады.

Мұғалім:

Қазағымның салт-дәстүрі жаңғырған,

Тәлімді ой сынағы,

тәрбие көзі қалдырған
Салт-дәстүрді ардақтайық, ағайын.

Қазақ атты үлкен кіші балдырған, - демекші,

қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттердің ең бастысы — өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты саналы, ұрпақ тәрбиелеу. Ол жастарды жан-жақты қабілетті азамат етіп өсіруде халықтың салт-дәстүрлерінің тәлім-тәрбиелік, білім-танымдық рөлі орасан зор. Күнделікті өмірде «Қазақ халқының салт-дәстүрі мен ғұрыптары» деген сөздерді біз жиі естиміз. Оның аясында ұлттық болмыс, ұлттық тәрбие жатқаны түсінікті. Осы салт, дәстүр, ғұрып деген сөздердің негізгі түсінігі не, ол бір-бірінен несімен ерекшеленеді деген сұрақтарға жауап беру мақсатында біз әр топқа тапсырма бергенбіз. Ендеше, топтар тапсырманы қаншалықты орындады екен көрелік.

2) Ал, қанекей, бірінші болып 6-сынып оқушыларынан құралған «**Қыран**» тобына кезек береміз.

Дәстүр. Ол халықтың атадан балаға көшіп, жалғасып және дамып отыратын тарихи-әлеуметтік мәдени-тұрмыстық, кәсіптік, салт-сана, әдет-ғұ-

рып, мінез-құлық, тәлім-тәрбие және рухани іс-әрекеттер көрінісі. Ендеше, біз қазақтың бірнеше дәстүрлерін атап өтсек:

- 1) Базарлық (дәстүр);
- 2) Байғазы (дәстүр);
- 3) Тілашар (дәстүр);
- 4) Тыштырма (дәстүр) көрініс.

- Енді, құрметті «Қыран» тобы сіздерге берілген тапсырма бойынша осының ішінен бір дәстүрді көрініс түрінде тамашаласақ.

Екінші топ: 8-сынып оқушыларынан құралған «Көмбе» тобы. Сіздерге «ғұрып» туралы тапсырмасы берілген болатын.

Ғұрып. Қазақтың өмір салты, өнер салтын, т.б. қолдану мен дәріптеуді ғұрып дейміз.

- 1) Ат қою (ғұрып) көрініс;
- 2) Айдар (ғұрып);
- 3) Кекіл (ғұрып).

- Енді құрметті «Көмбе» тобы сіздерге берілген тапсырма бойынша осының ішінен бір ғұрыпты көрініс түрінде тамашаласақ.

Үшінші топ: 7-сынып оқушыларынан құралған «Атамекен» тобы. Сіздерге «Қазақтың салттары» тапсырмасы берілген болатын.

Салт. Салт — әр ұлттың, халықтың діні мен сеніміне, тұрмыс-тіршілігіне, ұлттық құрылым ерекшелігіне сәйкес ғасырлар бойы жинақталып, өмірдің өзі туғызған салттар тұғырының негізі. Қазақтың бірнеше салттарын атап өтетін болсақ:

- 1) Шілдехана (салт);
- 2) Кіндік кесу (салт);
- 3) Бесікке салу (салт);
- 4) Қырқынан шығару (салт);
- 5) Тұсау кесер (салт) көрініс.

- Енді құрметті «Атамекен» тобы сіздерге берілген тапсырма бойынша осының ішінен бір салтты көрініс түрінде тамашаласақ.

3-кезең. Бүгінгі сайысымыз қызықты өту үшін келесі кезекті танымдық ойынға береміз. Мына қоржында түрлі-түсті асықтар салынған. Ол асықтардың бетінде сан жазылған. Қоржыннан кез келген бір асықты алып шыққан санға байланысты сұрақ қоямыз, қане кім жылдам жауап береді екен.... Бастаймыз.

сары	қызыл	көк
3	3	3
сары	қызыл	көк
4	4	4

сары	қызыл	көк
7	7	7
сары	қызыл	көк
5	5	5

Сары 3 асықтың сұрағы: Үш мақсатты ата?

- 1) Жол мақсаты — жету; 2) Дау мақсаты — біту; 3) Сауда мақсаты — ұту.

Қызыл үш асықтың сұрағы: Үш арсызды ата?

- 1) Ұйқы арсыз; 2) Күлкі арсыз; 3) Тамақ арсыз.

Көк 3 асықтың сұрағы. Жігіттің үш жақын жұртын ата?

- 1) Ағайын жұрт; 2) Нағашы жұрт;
- 3) Қайын жұрт.

Сары 4 асықтың сұрағы: Төрт түлік-тің пірін ата?

- 1) Түйе атасы — Ойсыл қара;
- 2) Жылқы атасы — Қамбар ата;
- 3) Сиыр атасы — Зенгі баба;
- 4) Қой атасы — Шопан ата.

Қызыл 4 асықтың сұрағы: Төрт қымбат не?

- 1) Алтын ұяң Отан қымбат
- 2) Құт-береке атаң қымбат
- 3) Мейірімді анаң қымбат
- 4) Бәрінен де ұят пен ар қымбат

Көк 4 асықтың сұрағы: Төрт қонақты ата?

- 1) Арнайы қонақ;
- 2) Құдайы қонақ;
- 3) Қыдырма қонақ;
- 4) Қылғыма қонақ.

Сары 5 асықтың сұрағы: Бес дұшпанды ата?

- 1) Өсек; 2) Өтірік; 3) Мақтаншақ;
- 4) Еріншек;
- 5) Бекер мал шашпақ.

Қызыл 5 асықтың сұрағы: Бес асылды ата?

- 1) Талап; 2) Еңбек; 3) Терең ой;
- 4) Қанағат; 5) Рақым.

Көк 5 асықтың сұрағы: Бес байлықты ата?

- 1) Әуелі байлық — денсаулық;
- 2) Екінші байлық — он саулық;
- 3) Үшінші байлық — ақ жаулық;
- 4) Төртінші байлық — тіл байлық;
- 5) Бесінші байлық — бала.

Сары 7 асықтың сұрағы: Жеті жұтты ата?

- 1) Құрғақшылық; 2) Мал жұтау;
- 3) Оба; 4) Өрт; 5) Соғыс; 6) Жер сілкіну;
- 7) Сел, тасқын.

2) Қызыл 7 асықтың сұрағы: Жеті қазынаны ата?

- 1) Ер жігіт; 2) Сұлу әйел; 3) Ілім-білім;
- 4) Жүйрік ат; 5) Құмай тазы;
- 6) Қыран бүркіт; 7) Берен мылтық.

Көк 7 асықтың сұрағы: Жеті жетімге нелер жатады?

- 1) Тыңдаусыз қалған сөз жетім;
- 2) Киюсіз қалған бөз жетім;
- 3) Иесіз қалған жер жетім;
- 4) Басшысы жоқ ел жетім;
- 5) Аққу-қазсыз көл жетім;
- 6) Елінен айырылған ер жетім;
- 7) Замандасы қалмаса, бәрінен де сол жетім.

4-кезең. Мұғалім:

Ата дәстүр абырой көтергенге
О, бұл сөздер сүйектен өтер демде!
Тоқталамыз енді біз, ал халайық,
Қанатты сөз, мақал-мәтелдерге.

Қазақта «Сөздің көркі — мақал» деген ұғым бар. Ендеше, мақалдап сөйлеу жарысына кезек берелік.

Тапсырма бойынша «Атамекен» тобы мен «Көмбе» тобына осы мақалдап айтысу тапсырмасы берілген болатын. Екі топты ортаға шақырамыз.

(Ортаға екі топтың оқушылары шығып мақалдап айтысады)

Мұғалім: Қарап отырсақ қазақтың

мақалдап сөйлеген сөзінің өзі бір шырайлы, тәрбиелік мәні зор, астарлы. Бұған осы көріністен-ақ көз жеткізген боларсыздар. Енді біздің тағы да бір тобымыз құр қалмасын деген ниетпен бұл топқа да дайындаған тапсырмамыз бар. Ол мына үзік-үзік сөздерден мақал құрастыру керек.

1) Ұяда ... ұшқанда ... (Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің)

2) Ата — ... бала — ... (Ата — бәйтерек, бала — жапырақ)

3) Ер ... ез ... (Ер бір өледі, ез мың өледі)

4) Өле ... бөле ... (Өле жегенше, бөле же)

5) Таяқ ... сөз ... (Таяқ еттен өтеді, сөз сүйектен өтеді)

6) Сүйіндіреді ... күйіндіреді (Жақсы сөз сүйіндіреді, жаман сөз күйіндіреді)

7) Мектеп — ... білім — ... (Мектеп кеме, білім теңіз)

8) Оқу ... білім (Оқу — білім бұлағы,

білім — өмір шырағы)

9) Еңбек ... жеңбек (Еңбек бәрін де жеңбек)

10) Әдепті ... әдепсіз ... (Әдепті бала — арлы бала, әдепсіз бала — сорлы бала)

Мұғалім: Құрметті оқушылар, бүгінгі біздің сабағымыздың мақсаты — заман өзгерсе де ұлттық салт-дәстүріміздің көнермейтіндігін еске салып, ұлттық мұраны қайта жаңғырту. Бүгінгі сайысымызда өздеріңіз куә болған дәстүрлерді көкейлеріңізге тоқып, саналарыңызға сіңіріп алсаңыздар артық болмас.

Әділ қазылар алқасы жеңген топты анықтап марапаттайды.

**Назгүл Әділханқызы
НҰРЫМБЕТОВА,
№25 орта мектептің мұғалімі.
Қожабақы ауылы,
Қазалы ауданы,
Қызылорда облысы.**

Әдептілік сәлемдесуден басталады

Мақсаты: оқушы бойында әдептілік пен алғырлық, адами қасиеттерді қалыптастыру. Жаман мен жақсыны ажырата білуге аталы сөзден ғибрат алуға тәрбиелеу.

Түрі: брейн-ринг.

Әдіс-тәсілдер: сұрақ-жауап, топпен жұмыс.

Өткізілу барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі.

II. Кіріспе бөлім. Көрініс.

«Әдептілік сәлемдесуден басталады» тәрбие сағатының қонағы Қадыр ата

келеді. Ұлдар қол беріп амандасады.

- Ассалаумағалейкум, ата!

- Уағалейкумассалам, балалар!

- Сәлеметсіз бе, ата!

- Сәлеметсіңдер ме, балапандарым!

- Ата, жоғары шығыңыз. *(Орындыққа жетелеп отырғызады оқушы).*

- Рахмет, рахмет, отырындар. Апайларың әдептілік жайында сөйлесіңіз деп шақырып еді,

«Ассалаумағалейкум» деп амандасып жатырсындар, ал сендер осы сөздің мағынасын қалай түсінесіңдер?

- Ата, «Ассалаумағалейкум» дегеніміз арабтың сезі «Сізге тыныштық тілеймін», «Алланың нұры жаусын» дегенді білдіреді.

- Ал, менің жауабым «Уағалейкум-ассалам» деген сөз ше? «Сізге де тыныштық тілеймін», «Алланың нұры жаусын» дегенді білдіреді ғой.

- Дұрыс, айналайындар. Маған сендердің сәлемдескендерің қатты ұнады.

- Ата, әдептілік сәлемдесуден басталады деген емес пе? Біз үлкендермен сәлемдесуді білеміз.

Оқушыларды екі топқа бөлу. Әр топ өздеріне ат таңдайды. Сайысқа түседі.

I айналым. «Үлкенге құрмет» деп аталады.

А) Екі топ үлкенге құрмет көрсету жайындағы әдептілік туралы айтып сайысқа түседі.

Үлкен кісіге бірінші болып сәлем беру керек;

Үлкен кісі үйден шығарда оның аяқ киімін дайындап беру керек;

Үлкендердің әңгімесін көңіл қойып тыңдау керек;

Үлкен адам алдында аяқты созып отыруға болмайды;

Үлкен адамның жолын кесіп өтуге болмайды;

Автобуста, көпшілік орындарда үлкен адамға орын беріп, құрметтеу керек.

Ә) Екі топқа ситуациялық жағдайға байланысты тапсырма беріп, тақырыпты өрбіту.

II айналым. «Парасат сыны» деп аталады.

а) Мақал-мәтелдер сайысы;

ә) Ырымдар мен тыйымдар.

- Сабақ кезінде белді таянуға болмайды;

- Жақты таянуға болмайды;

- Бетті басуға болмайды;

- Қолды тарақтауға болмайды;

- Басты шайқауға болмайды;

- Саусақты, қолды орынсыз ауызға салуға болмайды;

- Адамға қарап қолды шошайтуға болмайды;

- Ішті тартуға болмайды;

- Тырнақты тістеуге болмайды;

- Екі қолды төбеге қойып отыруға болмайды;

- Біреуге қарап ерін шығаруға болмайды, т.с.с.

- Өзіңнен кіші іні, сіңлілеріңді ренжітуге болмайды;

- Кішкентайлар киінгенде, тамақтанғанда жәрдемдесіп жүру керек;

- Кішкентайларға дөрекі сөз айтуға болмайды, т.с.с.

- Айналайындар, әдепті балалар екенсіңдер. Отбасында, үйде қандай әдептілік сақтайсыңдар?

- Жер таянып отыруға болмайды;

- Тізені, табанды тартуға болмайды;

- Белді босқа буынуға болмайды;

- Тізені құшақтауға болмайды;

- Аяқ-қолды жіппен байлауға болмайды;

- Бос бесікті тербетуге болмайды;

- Таяққа сүйенуге болмайды;

- Адамға пышақ, мылтық оқтануға болмайды;

- Құран оқып отырғанда күлуге болмайды;

- Ұйықтап жатқан адамды аттап өтуге болмайды, т.с.с.

III айналым. «Жорға» деп аталады.

«Білімдіге — биік орын» деп Жүсіп Баласағұн айтқандай, дана философ әл-Фараби небір билік, мансап иелерінің алдында бас имей, өзін тәкаппар ұстаған. Біздің де арамызда кез келген қиын сұраққа төтеп бере алатын небір озық, жүйріктер де бар шығар. Соларды сынап көрелік.

Тапсырмалар:

1. Арманға қарағанда Архат әдепті,
Арланға қарағанда Арман әдепті
бала.

Бәрінен де кім әдепті? (*Архат*)

2. Аптаның бес күнін атын атамай,
қалай реттерімен санап шығуға бола-
ды? (*Алдыңғы күні, кеше, бүгін, ертең,
бүрсігүні*)

3. Ана сөзінің ортасында не бар? (*Н
әрі*)

4. Теңізден қандай тастар табыл-
майды? (*Құрғақ*)

5. Екібастұз қаласына биыл неше
жыл толады? (*50 жыл*)

6. Қаламыздың әкімін ата. (*В. Наби-
товский*)

7. Дүние жүзіндегі ең үлкен шөл.
(*Сахара*)

8. Ертеден келе жатқан ұлттық саз-
ды аспап. (*Қобыз*)

9. Әдеп дегенде, әдептіліктің несі
түсіп қалады. (*Тілік*)

10. Қазақстан Республикасы күні
қашан?

11. Мемлекеттік рәміздер;

12. Білім ордасы;

13. Мектеп директоры кім?

14. Мектебімізге неше жыл болды?

15. Басты байлық;

16. 1 жылда неше ай бар?

17. Ұя салмайтын құс;

18. Орман дәрігері;

19. Сабақ арасында болады.

**Ұпайлары, жұлдызшалары саналып,
қорытындысы шығарылады.**

**Қорытынды: Оқушылар шығарма-
шылығы.**

1-оқушы:

Әдеп сақтап әманда,

Әрбір адал адамға.

Жасасаң сен жақсылық,

Қайтарады саған да.

2-оқушы:

Кішілерді аяла,
Білмегенін үйрет сен.
Өйткені сен әдепті,
Санасы бар бүлдіршін.

3-оқушы:

Кісілерден аянба,
Адамдығың көрінсін.
Қол ұшын бер көмектес,
Ол әрқашан саған дос.

4-оқушы:

Ақылы бар баласың,
Айтқан тілді аласың.
Намысты боп өссең де,
Әдепті бала боласың. (*Хормен*)
«Әдептілік әлемі». Е. Өтетілеуов.
Қарсы ал ерте күн көзін,
Төсегінді жина да.
Асықпай іш тамақты,
Жалама аяқ-табақты.
Саусағыңды сормағын,
Салдыр-салақ болмағын.
Салма аузыңа инені,
Үзбе жұлып түймені.
Ашуланбай, долданып,
Жауап бергін ойланып.
Іштарлыққа жол берме,
Бақталастық білдірме.
Мақсат қылмай алдына,
Қыдырып құр, қаңғырма.
Сыйлап үлкен кісіні,
Қамқорлыққа ал кішіні.
Сақта көше тәртібін,
Бағдаршамның ал «тілін».
Әдет қыл бұл ісінді,
Сонда ғана сен бала,
Әдепті, ақылды боласың.

**Қарлығаш ҚАЛЫҚОВА,
Абай Құнанбаев атындағы №2
жалпы орта білім беретін
мектептің бастауыш сынып мұғалімі.
Екібастұз қаласы,
Павлодар облысы.**

Бесік жайлы не білесің?

Мақсаты:

1. Бесік жыры, бесік туралы мағлұмат беру;
2. Халқымыздың салт-дәстүрімен таныстыру;
3. Оқушылардың туған жеріне, ұлттық әдет-ғұрпына деген сүйіспеншіліктерін арттыру және құрметтей білуге тәрбиелеу.

Көрнекілігі: бесік суреті, интерактивті тақта.

Барысы: 1. Ұйымдастыру кезеңі.

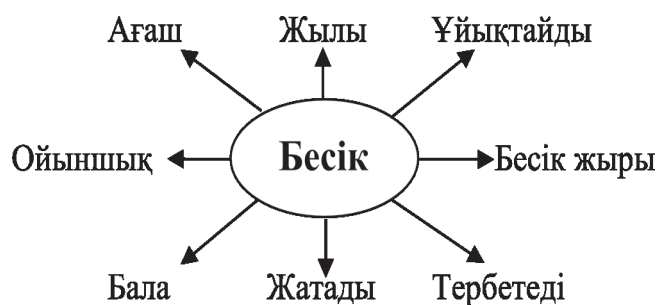
1. Балаларға жұмбақ жасыру

Иесі анық – сәби,

Әрі төсек,

Әрі үй. (Бесік)

2. Ой топтастыру «Бесік» жайлы білетіндерін айту

3. Сұрақ-жауап әдісі арқылы балалардың пікірі тыңдалады

- Балалар, бесік не үшін қажет?
- Бесіктің неше түрі бар?
- Ананың балаға деген махаббаты не арқылы берілген?
- Ал, сендер бесік жырларын білесіңдер ме?
- Бесік жыры қай кезде айтылады?

4. Суреттермен жұмыс

5. Кіріспе әңгіме

Бесік — нағыз халық мұрасы, бабаларымыздың ғасырлар бойы тұтынып келген мүлкі. Шеберлер бесікті боз талдан иіп жасайды. Мұндай бесік жеңіл болады. Бесікте нәресте жатады. Нәрестеге деген ана махаббаты «Бесік жырлары» арқылы берілген. Нәресте бесікте жайлы, жылы әрі таза жатады. Халқымызда бесіктің екі түрі кездеседі. Біріншісі — жер бесік, екіншісі — аспалы бесік.

6. Бесік туралы айтылатын ұлағатты сөздер:

1. Алтын бесік — туған жер;
2. Отаным — алтын бесігім;
3. Ел болам десең, бесігіңді түзе.

7. Сергіту сәті «Бесік жыры»

Әлди, әлди, ақ бөпем,
Ақ бесікке жат, бөпем.
Жылама, бөпем, жылама,

Жілік шағып берейін.

Байқұтанның құйрығын,

Жіпке тізіп берейін.

Әлди, әлди, аппағым,

Қойдың жүні — қалпағың.

Жұртқа жаман болса да,

Өзім сүйген аппағым.

Оқушылар білетін бесік жырларын жатқа айтады.

8. Сурет бойынша жұмыс

1. Суретте кім бейнеленген?

2. Ана баласына қандай жылы сөздер айтады?

3. Анаң сені қалай еркелетеді?

Қорыту.

- Біз бүгінгі сабақтан не үйрендік?
- Бесіктің қандай пайдасы бар?
- Бесік жыры қай кезде айтылады?
- Бесік жырын кім айтады?

Аналарымыз бесік жырын айтып отырып, баланы Отанын сүюге, ер жігітті батыл болып өсуге тәрбиелей-

ді. Бесік жырын тыңдап өскен нәресте иманды, кішіпейіл, саналы, білімді болып өсетініне сенемін.

Ботакөз МҰСАБЕКОВА,
Ж. Қыдыров атындағы №54 орта
мектептің бастауыш сынып мұғалімі.

Бесарық ауылы,
Жанакорған ауданы,
Қызылорда облысы.

Ізгілік - адамгершілік белгісі

Мақсаты:

1. Оқушыларға ізгілік, адамгершілік деген сөздің мағынасын ұғындыру, шәкірт бойына ізгі қасиеттерді сіңіру;

2. Әдептілік, сыпайылық, ізеттілік адами қасиеттерге тәрбиелеу;

3. Оқушылардың тіл байлығын, сөздік қорын молайту, сөйлеу мәнерін қалыптастыру.

Барысы.

I. Ұйымдастыру кезеңі.

II. Жаңа тақырып.

1. Қызығушылықты ояту.

Кіріспе: «Ізгілік – адамгершілік белгісі» тақырыбын оқушыларға түсіндіру. Оқушылардың пікірін тыңдау.

Ой қортынды жасау

Осы тақырыпқа байланысты «Әдепті сөз» әңгімесі оқылады.

Үш топқа тақырып бойынша сұрақтар беріледі.

1-топ: «Кішіден ізет, үлкеннен парасат» дегенді қалай түсінесің?

2-топ: Әділет ағасын неге тағатсыздана күтті?

3-топ: Ағасынан қандай ізетті сөздер үйренді деп ойлайсындар?

3. Сергіту сәті

Кешірімді боламыз,

Жұлдыздай болып жанамыз.

Кішіпейіл боламыз,

Құстай қанат қағамыз.

4. «Әдептілік» жайлы мақал-мәтелдермен жұмыс

Балалар мақал-мәтелдің жалғасын табады.

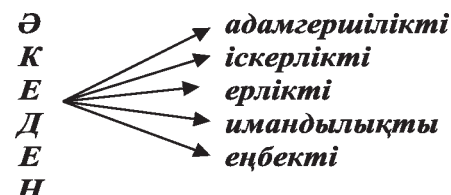
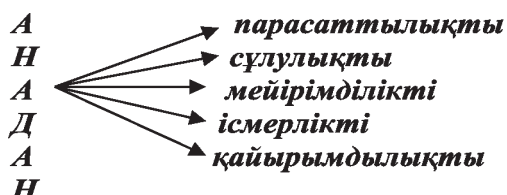
2. Ой қозғау «Нені үйренеміз?»

Балалар анадан, әкеден нені үйренетіндерін топ бойынша айтады.

1-топ: Әдепті бала – арлы бала,

2-топ: Әдептілік белгісі –

3-топ: Үлкенге құрмет,

5. Ойын-жаттығу. «Сыпайы сөзді қайда, қалай қолданамын?»

Мысалы: «Рұқсат етіңіз» деген сөз бойынша берілетін жауапты айту.

Мысалы: Бөлмеден сыртқа шығу керек болса «Сыртқа шығып келуге рұқсат па?» Бөлмеден ішке кіру керек болса, «Кіруге рұқсат па?»деп қолданамын деп, топ бойынша сұрақтар беріліп, ойын жалғаса береді.

6. – Кімдердің айтқан ақылдарын тыңдаймыз?

7. Қорытынды.

Қайырымды жүрекпен,

Мейірімді тілекпен.

Ізгілікті ниетпен,

Қамқор болып өсемін деп,

- Біз бүгінгі сабақтан «Ізгілік – адамгершілік белгісі» екенін ұқтық деп ойлаймын. Ізгіліктің ішінде барлық жақсы қасиеттерді бойымызға сіңіре білуіміз керек. Ұстаздан, анадан, әкеден алған ізгілік қасиеттерді үнемі есте сақтайық.

Эльмира МАХАНБЕТОВА,
№180 «Қызылмақташы» орта
мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі.
Қыраш ауылы,
Жаңақорған ауданы,
Қызылорда облысы.

Ашу – дұшпан, ақыл – дос, Ақылыңа ақыл қос

Мақсаты: оқушыларға ашу, ыза, кек, т.б. жаман мінезден аулақ болып, білімді, ақылды ұстамды болуға, өз ашуын тежей білуге үйрету. Тақпақ, мақал-мәтел, мысал келтіру арқылы ой-өрістерін, тіл байлығын дамыту.

Көрнекілігі: ұлағатты сөздер жазылған плакаттар.

Барысы: сәлемдесу.

Мұғалім: Сәлеметсіңдер ме, балалар. Бүгінгі біздің өнеге сағатымыз-

дың тақырыбы: «Ашу – дұшпан, ақыл – дос, ақылыңа ақыл қос» деп аталады. Ақыл туралы ақын-жыршылар да көп жырлайды. Мысалы:

Ақыл деген – өлшеусіз бір жарық нұр,

Сол нұрды тән қамы үшін жан жұмсап жүр.

Тағдырдың қиын, сырлы сиқырымен,

Жан тәнге, ақыл жанға матаулы тұр.

- Ал сендер ұлы, ғұлама адамдар мен данышпандардың ақыл-парасат туралы қандай сөздерін білесіңдер?

1-оқушы: Ақыл-парасат күші — адамның ойлауына, пайымдауына, ғылым мен өнерді ұғынуына және жақсылық пен жаман қылықты айыруына көмектесетін күш. Әл-Фараби.

2-оқушы: Ашуға берілу — басқаның кінәсі үшін өзінді-өзің жазалаумен бірдей. Д. Свифт.

3-оқушы:

Ашу, кек оты тұтанып жалындаса,
Биязылық суын шашып, ол отты өшір. Ахмет Іүгінеки.

4-оқушы: Ашу — араз, ақыл — дос, ақылына ақыл қос. Жауға сілтер қаруынды еш уақытта жақынына сілтеме. Қазыбек би.

5-оқушы:

Ашу бар жерде ақыл тұрмайды.
Ашу деген — ағын су.
Алдын ашсаң, арқырар.
Ақыл деген — дария,
Алдын тоссаң, тоқырар. Әйтеке би.

6-оқушы: Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады. Абай Құнанбаев.

7-оқушы: Адамгершілік кімде болса, соны ер деп есепте. Ахмет Іүгінеки.

- Мінекей, ұлы адамдар осылай дейді. Ал енді ашудан ыза, кек алу, т.б. арты қазаға соқтыратын жағдайлар туып жатады. Өздеріңе ыза, ашу, кек алу, т.б. қандай әңгіме білесіңдер:

«Аман қалған нағашы», «Кек сақтамау», «Өсек айтпау»

- Ал енді ақылды болуға, ақылды іске қандай мінез-құлық, істер жата-

ды. Балалар әңгімесін таңдау.

- Ақылдасып іс істеу;
- Ақылдасудың пайдасы;
- Садақа беру;
- Садақаның пайдасы;
- Қайырымдылық;
- Ата-ананы сыйлау;
- Әділ болу.

Әдепті болу туралы үлкендер сендерге не дейді?

8-оқушы:

Атам менің әрқашан,
Кішіпейіл бол деген.
Ақыл сөзі санамда,
Мақтанбауды жөн көрем.

9-оқушы:

Атам менің әрқашан,
Бол дей тұғын бауырмал.
Мынау байтақ ғаламда,
Қаншама дос, бауыр бар.

10-оқушы:

Атам менің әрқашан,
Әділетті бол деген.
Ақыл сөзі санамда,
Жүрем әділ жолменен.

11-оқушы:

Атам менің әрқашан,
Бол дей тұғын тіл алғыш.
Үлкендерден содан да,
Алып жүрем кіл алғыс.

12-оқушы:

Атам менің әрқашан
Мейірімді бол деген.
Ақыл сөзі санамда
Жасы үлкенге жол берем.

13-оқушы:

Атам менің әрқашан,
Ынтымақты бол деген.
Бірлік болса санамда
Сыйлы болмақ өзі де.

14-оқушы:

Күнде үйінің қасынан
Көрші атамды көремін.

Жүгіріп келіп асыға,

Оған сәлем беремін.

Қолымды ол күліп кеп,

Иіліп тұрып алады.

- Міне, нағыз жігіт, - деп.

Сүйсініп бір қалады.

«Даналық халықта», «Сөз мәйегі – мақал» деп бекер айтпаса керек. Сендер тақырыпқа байланысты қандай мақал-мәтел білесіңдер:

1. Ақылдылар қауышады, ақымақтар айырылысады;

2. Ақыл – көптің азығы;

3. Ақылды бала өсірсен, әулетін абырой алар;

4. Аз ақыл – азап.;;

5. Ақыл деген алтын тәж, әр басқа ғана бермейді;

6. Ақыл білу үшін, көз көру үшін;

7. Ақылдыны айтпай танысың;

8. Ақыл – ағын суды да тоқтатар;

9. Ақылдының жүгі, ақымақтың арқасында жүрер;

10. Кемеңгер ақыл себеді, ақылды құлақ түреді;

11. Ақылсызбен керісуді алдымен тиятын ақылды;

12. Адамды адам ететін ақылы;

13. Ақыл – адамның ең әдемі әшекейі;

14. Ақыл патшалығына дән ексең, Егініңді орақсыз орасың;

15. Ақылды бастың алпыс қолы бар;

16. Ақыл – саналының қаламы;

17. Ақыл нұрлы кезінде,

Суымайды сезім де;

18. Ақылдыға бақ қонса, көбейтеді достарын,

Ақымаққа бақ қонса, қас қылады достарын;

19. Ақылды жау көкке сені көтерер,

Ақымақ дос көрге қарай жетелер;

20. Ащы айтсаң да, әділ айтқан кезінде,

Ақылдылар шамданбайды сөзіңе;

21. Кеңесшіл ақыл озар, кеңессіз ақыл тозар;

22. Ақылды үйренуге құмар, ақымақ үйретуге құмар;

23. Ақылсызды жұмсасаң, артынан өзің барасың;

24. Ақымақ ойбай салар, ақылды ойға шомар;

25. Ақылды ақшасыз-ақ дәулетті;

26. Ақылды сөзді 60 рет айтсаң да артықтығы жоқ;

27. Аз сөйлеген ақылды;

28. Ақымақ бала – әке-шешесінің шашын ағартады;

29. Ақылды қайғырған жерде, ақымақ той қылады;

30. Ақыл қиялдағыны да, қияндағыны да көреді;

31. Ақыл өз парасатымен әулетті;

32. Ашу – адамның сүйегіне қақтайды, жүрегін таптайды;

33. От қасында салқын болмас, ашулыға ақыл қонбас;

34. Ашу – ойсыздың қаруы;

35. Ашудан кәрі тартарсың,

Ақылдан жасаң тартарсың;

36. Ашу қысса қаның қатып, тасты теуіп қаларсың,

Аяғыңды қан қақсатып, сазайыңды тартарсың;

37. Ақылды бас 100 басты асырайды,

Ақылсыз басқа бір ішер асы қайғы;
 38. Ақыл өлшемі — парасат;
 39. Ашулы баста ақыл тұрмайды;
 40. Ашуы қысқанның көзі қызарар,
 Ашуы басылса жүзі қызарар;
 41. Ашушаң алдымен қызарады;
 42. Ақылды мың пәледен құтылар.
 Ақымақ бір пәлеге ұрынар;
 43. Ақылды қателессе, өз басынан
 көреді.

Ақымақ қателессе, жолдасынан кө-
 реді;

44. Ақыл — жастан, асыл — тастан;
 45. Алтыныңмен мақтанба, ақылың-
 мен мақтан;
 46. Аюды жеңген жарты батыр,

Өз ашуын жеңген бүтін батыр;
 47. Ашу ақымақтан басталып, өкі-
 нішпен тынады;
 48. Ашу — ақылшы болып жарыт-
 пайды;
 49. Ашуға бойын жеңдірген — әділ
 бола алмас;
 50. Ақылды алдын абайлар, артына
 да қарайлар.

Қорытынды.

Назгүл БИБАЕВА,
Қорам орта мектебінің бастауыш сы-
нып мұғалімі.
Еңбекшіқазақ ауданы,
Алматы облысы.

Шуақ төкті ән көктем

Аспет Утебаевна
БАТЫРОВА,
М. Ықсанов
атындағы
ЖББОМ музыка
пәні мұғалімі.
Орал қаласы,
Батыс Қазақстан
облысы.

Мақсаты: оқушы бойына көктем-
 мен бірге келген жылылықты дары-
 ту, бір-біріне деген, анаға, ұстаздарға
 деген жылы қарым қатынаста болуды
 үйрету, әдемі сөйлеуге, әдемі жүру-
 ге үйрету, сыйластықты бойларына
 қалыптастыру, бос уақытын тиімді

өткізуге тәрбиелеу, өнерге деген қы-
 зығушылығын ояту, ән айту арқылы
 вокалды қабілеттерін, би арқылы дене
 бітімін дұрыс ұстауға, дұрыс жүру-
 ге дағдыландыру, шығармашылығын
 дамытып, белсенді өмірлік ұстаным-
 дарын қалыптастыру, өздерін топ ал-
 дында сенімді ұстауға баулу.

Көрнекілік: сахнаны әдемі жазу-
 лармен, шармен безендіру, сахналық
 костюмдер, гүлдер, сыйлықтар.

«Нұрлы көктем» әні орындалады.

2-жүргізуші: «Ұйықтап жатқан жү-
 ректі ән оятар» демекші, әнді тамыл-
 жыта салады екенсіз. Ән де өлең сияқ-
 ты еріккеннің ермегі емес, жанның
 айнасы, өнер құбылысының көрінісі

екендігін сіздің салған әніңізден көргендейміз.

1-жүргізуші: Ендеше не тұрыс, кереметтей осындай тамаша күнде неге ән салып би билемеске.

2-жүргізуші:

Армысың мектебімнің қауымдары,
Жайнасын көңілдердің жасыл бағы.
Ән-шашу, әсем әуен, түрлі өнер,
Бүгінгі күн сіздерге арналады.

1-жүргізуші:

Ұрпақпен өмір жолы жалғанады,
Көңілді күндер тусын алдан әлі.
Сіздер үшін осы кеш ашылады,
Сіздер үшін өнерпаздар асығады.

2-жүргізуші:

Арайлап әрбір таңымыз,
Арайланып ән мен сәніміз.
Туған жердің төсінде тұрып,
Шырқатайық қане бәріміз.

1-жүргізуші: Қымбатты өнер сүйер қауым, ардақты ұстаздар, оқушылар, ата-аналар! Бүгінгі өткелі отырған «Шуақ төкті – ән көктем» атты кешімізге қош келдіңіздер!

1-жүргізуші: Сіздерге тамаша әндерімізбен билерімізді тарту еткіміз келеді, қабыл алыңыздар!

Ән толқыны тағы да бір тербелсін,
Әсем залды қоңыр күйің кернесін.
Көрермендер өнеріңе тәнті боп,
Риза болып, қол соғылсын келгесін!

1-жүргізуші: Алдарыңызда «Қазақ биін» билеген 2-сынып оқушыларынан құрылған «Шабыт» би ансамблі.

Бауырласқан тәніміз,
Бұзылмаған антымыз.
Кең даланың ежелгі,
Той тойлаған халқымыз.

«Әриайдай» әнін қабыл алыңыздар.

2-жүргізуші:

Ұғыңыз шаттығы деп мұны біздің,
Ауылымда ерекше думан бүгін.
Қошеметтеп, қол соғып, қарсы алайық,

Бастауыштың өнерлі өрендерін!

1-жүргізуші:

Күтіп жүрдім нұр көктемді сағына,
Келеді ол балалардың бағына.
Барлық бала өнерлерін көрсетіп,
Ән мен би мен қуанады деп тағы да.

1-жүргізуші: Алдарыңызда «Құттықтаймын ана, туған күніңмен!» әнімен 1-сынып оқушыларын қарсы алыңыздар!

1-жүргізуші:

Мініп алып құртқа,
Ұшып бардым бұлтқа.
Тауып алып жаңғақ,
Бердім оны құртқа.
Жаңғақтардан екеуміз,
Үй тұрғыздық бұлтқа.

2-жүргізуші: Сен өзі не айтып кеттің? Өтірік өлең ғой мынауың?

1-жүргізуші: Бәрібір емес пе? Ертегіні де ойдан шығарады ғой?

2-жүргізуші: Сен не, ертегіге сенесің бе ?

1-жүргізуші: Бала кезімде сенетін едім. Енді 2-сынып оқушылары орындауында «Әжем айтқан ертегі» әнін тыңдайық.

2-жүргізуші:

Өнерлі өрендер,
Өрге өрлендер,
Өрендер өрелі,
Өнермен өрлендер.

«Жас дәуірдің түлегіміз» әні орындалады.

1-жүргізуші:

Балдәурен көктем, асығып жеткен
шағала күндер,

Базарың маусым, шырқалған дау-
сың, тамсанып әсем.

2-жүргізуші:

Балауса балғын, көк майса шалғын,
барады күндер,

Тербеліп биге, жайқалып билеп, ән
салып әсем.

1-жүргізуші: Ендеше ендігі кезекті
тағы да тамаша биге берелік «Жастар
биімен» 4-сынып оқушыларын қарсы
алыңыздар, «Шабыт» би ансамблі.

1-жүргізуші:

Шуақ төгіп күлімдейді қарасам,
Анашымды күнге ғана баласам,
Жер бетінде ең жақыным өзіңсің,
Мәпелейсің, аялайсың дараша.

«Анашым» әні орындалады.

1-жүргізуші:

Балалықтың бал дәуренін өткеріп,
Ақыл-ойды қанжығаға бөктеріп,
Келді, міне, балдырғандар сайысқа,
Бойға жинап әсем өнер, пәк көрік.

2-жүргізуші:

Достары көп түсінетін көңілді,
Жігері от, жалындаған өр үнді,
Ұстаздар мен алтын ұя — мектебі,
Тәлім еткен мағыналы өмірді.

*«Аяулы әнім, мектебім» әні орында-
лады.*

1-жүргізуші: Ананы жырлап бола
аламыз ба, ешқашан бітпек емес.

«Ана» әні орындалады.

1-жүргізуші:

Мен қайтадан туылдым,
Көк аспанның күмісімен жуындым.
Көк мұз жапқан шатқалында көкейдің,
Ақ арманның бүрлейтінін ұғындым.

2-жүргізуші:

Таңғы самал ескенде,

Бұлт гүл болып өскенде,

Дәл мен сынды, көңілмен де, еспен
де,

Көк шөппенен жыр жазбаған еш
пенде

1-жүргізуші:

Өрнек қандай су салған,
Жасыл қырат — жасыл сағым бусанған.
Жас шағымда жиі ағатын жұлдыздың,
Жұпар исін жұта берем жусаннан.

1-жүргізуші:

Өліп кетпеу үшін мен,
Күннің нұрын жүрегіме түсіргем.
Аспан асты — керемет той, аста-төк,
Ағыл-тегіл жұлдыз нұры ішілген...

«Ана еркесі» әні орындалады.

1-жүргізуші:

Тамшы, тамшы, тамшылар,
Көгерді ағаш, тал шынар.
Тамшылардан өнетін,
Тамаша гүлдер бар шығар.

2-жүргізуші:

Жасыл көктем келеді,
Самал беттен өбеді.
Көкте бұлттар көбейсе,
Мөлдір тамшы төгеді.

«Көбелек» әні орындалады.

2-жүргізуші:

Қазақтың бүлдіршін жас өрендері,
Батырдай дастандағы, өлендегі.
Қуанышты ел жүрегін, жер жүрегін,
Жұлдыздай түнде жанған төбемдегі —

*«Бірге жүрген таныс-ай» әні орында-
лады.*

2-жүргізуші:

«Іздегенде табылатын қасыңнан,
Кім бар жақын бала күнгі досың-
нан» деп әндетеді.

1-жүргізуші: Достым, саған не болды? Қалай, ұнады ма, саған арнап жатырмын.

2-жүргізуші: Әрине ұнады, онда Асланбектің достарына арнаған әнін тыңдайық

«Достарым» әнін қабыл алыңыздар!

1-жүргізуші:

Қамшысы бар, тұлпары бар, ері бар,
Қырда өскен қазақ деген сері бар.

Оның тағы бір жүйрігі — домбыра,
Домбырада бітпейтұғын шері бар.

- Ендеше, **«Домбыра»** әнін қабыл алыңыздар!

2-жүргізуші:

Өз елін сүйген, өз жерін сүйген
ұланмын,

Көгінде ұшар, алысқа самғар қыранмын, дейді 4-сынып ұлдары.

«Қазақстан бақытты» әні хормен орындалады.

«Көктем вальсі» биі орындалады.

1-жүргізуші:

Тындап өскен жасынан дала сырын,
Ізгі жолын жалғаған бабасының.

«Өнерді — өмірім» - деп мұрат тұтқан,

Әнге ғашық қазақтың баласымын.

Біз бүгінгі кеште баршаңызға әннен маржан сыйладық.

2-жүргізуші:

Ән менен күй — халқымның бар асылы,

Тапқан содан жүректер жарасымын.

Басты максат — әнменен биіктету,

Ұлы рухын қасиетті Алашымның.

Әспет: Халықтың жүрегіне жол тартқан әрбір ән халықпен бірге өмір сүріп, ғұмыр кешері ақиқат. Ендеше, халайық, өмірдің өзенінде әнменен жүзе берелік.

Барлығы: барша келген қонақтарға рахмет айта отыра, кешімізді аяқтаймыз. Қош, сау болыңыздар!

Спорт — ең үлкен тәрбие құралы

Ғылымның қай саласын алсақ та жеке өзіне ғана тән тарихын терең зерттеп алмайынша ілгері басу екіталай. Онсыз келешекте ғылым көкжиектерін бағындырып игеру және одан әрі мүмкін болмай қалады. Сөз жоқ, бұл жерде өскелең ұрпаққа артылар үміт үлкен. Себебі, келер күндердің игілігін жасайтын солар. Қазақ елінің болашағы — өз қолымызда. Ол үшін бүгінгі жас жеткіншектеріміз білімді де білікті, сана-

лы да парасатты және қиындықтан қорықпайтын, жалқаулыққа жаны қас, денсаулығы мықты әрі қашан да спорттық бабындағы азамат болып өсіп жетілуі шарт. Сол себепті де мектеп қабырғасындағы дене шынықтыру пәнінің алатын орны ерекше.

Біз дені сау, жаны пәк, ата-баба дәстүрін қадірлейтін ұрпақ қажет десек, бұл бағыттағы тәрбие жұмыстарын жан-жақты жүйелеп,

оған ұлттық тұрғыдан баға берсек, ұтпасақ еш ұтылмаймыз. Ең бастысы спортпен айналысқан адам өзін сауаттылыққа тәрбиелейді. Жаман әдеттерден өздігінен бойын аулақ салады.

Менің айтар ойым, бүгінгі таңдағы мектеп бағдарламасына сәйкес жүргізілетін дене шынықтыру пәнінің өтілу ретіндегі теориялық сабақтың ерекшелігінде. Балаға жаттығу мен спорт ойынының ережесін меңгерудің бірден бір жолы – теориялық оқыту. Әрине, спорттық ойындардың алдымен алғы шартымен, ережесімен таныстырып өтеді. Мысалы: волейбол, футбол, баскетбол, гандбол, т.б. спорттық ойын ережелерін таныстырып, сосын жаттығуға ұласатынын жақсы білеміз. Бірақ оқушы санасындағы осы алғы шартты, ережені меңгеруді тек жаттығу, ойын, практика жүзінде ғана емес, оны теория жүзінде меңгергенін басқа пәндер секілді тест сұрақтары арқылы сынақ болса, онда оқушы сол спорттық ойын ережесін жақсы меңгеріп қана қоймай, оның ойын барысындағы алғырлығы мен ой ұшқырлығы, тапқырлығы арта түседі. Сондықтан да мен өзімше құрған спорттық тест сұрақтарын ұсынып отырмын:

1. Сөреден түрегеліп шығуға неше қашықтық жатады?

А) 100 М; Ә) 60 М; Б) 1000 М; В) 3 М; Г) 50 М.

2. Мұз айдынында қандай спорт ойындары ойналады?

А) Футбол, волейбол; Ә) Асық,

білектесу; Б) Коньки, хоккей; В) жүгіру, секіру;

Г) ядро лақтыру.

3. «Акробатика» не мағынаны білдіреді?

А) қолмен жүру; Ә) тартылу; Б) аунау; В) аяқтың ұшымен жүру; Г) секіру.

4. Қазақтың тұңғыш палуаны кім?

А) Д. Тұрлыханов; Ә) М. Мамыров; Б) Қ. Мұңайтпасов; В) Ж. Үшкемпіров; Г) Б. Байсейітов.

5. Баскетбол ойыны қай елден шықты?

А) Канада; Ә) Америка; Б) Ресей; В) Бразилия; Г) Англия.

6. Арқанға өрмелеудің неше әдісі бар?

А) 3; Ә) 7; Б) 1; В) 5; Г) 2.

7. Кермеге тартылу нормативі неше? (Ұл)

А) 30; Ә) 25; Б) 20; В) 15; Г) 16.

8. Жүгіру спорттың қай түріне жатады?

А) гимнастика; Ә) ауыр атлетика; Б) күрес; В) акробатика; Г) жеңіл атлетика.

9. «Футбол королі» кім?

А) Марадонна; Ә) Пеле; Б) Зидан; В) Фелькер; Г) Беланов;

10. Гимнастика құралдарын ата?

А) доп, жалауша; Ә) мылтық, садақ; Б) шаңғы, коньки; В) керме, сырық; Г) кір тас.

11. Балуан Шолақтың шын аты кім?

А) Баймырза; Ә) Сәбит; Б) Нұрмұхамбет; В) Ізтілеу; Г) Әбілқасым.

12. «Кросс» не мағынаны білдіреді?

А) ұзындық; Ә) күш сынасу;

Б) ұзаққа жүгіру; В) биіктік; Г) тартылу.

13. Лактыру граната салмағы неше? (Қыздар)

А) 700 гр; Ә) 500 гр; Б) 1000 гр; В) 300 гр; Г) 400 гр.

14. Сөреде отырып шығуға неше қашықтық жатады?

А) 100 м.; Ә) 400 м.; Б) 1000 м.; В) 200 м.; Г) 300 м.

15. 100 м жүгірудің нормативі неше?

А) 15 с.; Ә) 20 с.; Б) 18 с.; В) 13 с.; Г) 25 с.

16. «Ақсүйек» ойыны қай уақытта ойналады?

А) күндіз; Ә) айлы түнде; Б) бей уақытта; В) түстен кейін; Г) кешке.

17. Сидней олимпиадасының 1-Қазақстандық «Алтын жұлде» иегері кім?

А) О. Шишигина; Ә) Б. Саттарханов; Б) Ж. Үшкемпіров; В) С. Қонақбаев; Г) Е. Ибрагимов.

18. Спорттық ойындарына қай ойын түрі жатады?

А) гимнастика; Ә) тоғызқұмалақ; Б) бәйге; В) акробатка; Г) футбол.

19. Жеңіл атлетика түрлерін ата?

А) футбол, волейбол; Ә) арқан тарту; Б) кермеге тартылу; В) жүгіру, секіру; Г) шахмат, дойбы.

20. Олимпиада ойындарының өтілу мерзімі?

А) 6 жылда; Ә) 2 жылда; Б) 4 жылда; В) 5 жылда; Г) 8 жылда.

21. Марафон қашықтығы неше?

А) 47; Ә) 50; Б) 42; В) 30; Г) 10.

22. Футбол ойыны қай елден шықты?

А) Англия; Ә) Франция; Б) Германия; В) Америка; Г) Италия.

23. Қазақтың ұлттық ойынын ата?

А) волейбол, баскетбол; Ә) теннис, бокс; Б) тоғызқұмалақ; В) қол добы; Г) шахмат, дойбы.

24. Волейбол ойынында неше адам ойнайды?

А) 2; Ә) 4; Б) 8; В) 12; Г) 6.

25. Үлкен футбол командасында неше адам ойнайды?

А) 16; Ә) 9; Б) 13; В) 11; Г) 10.

26. Қол добы қай елден шыққан?

А) Ресей; Ә) Италия; Б) Қазақстан; В) Дания; Г) Перу.

27. Кіші футбол ойын добын неше қашықтықтан соғады?

А) 11; Ә) 9; Б) 7; В) 5; Г) 10.

28. Ұзындыққа, биіктікке секіру неше әрекет болады?

А) 4; Ә) 3; Б) 5; В) 1; Г) 2.

29. Жылдамдықты арттыруға қандай жаттығулар жасайды?

А) тартылу; Ә) жүгіру; Б) аунау; В) білектесу; Г) арқан тарту.

30. Бокстан әлем біріншілігінің жеңімпазы, II олимпиаданың жұлдегері кім?

А) Б. Жұмәділов; Ә) В. Жиров; Б) Б. Саттарханов; В) Е. Ибрагимов; Г) С. Қонақбаев.

Қорытынды. Жеңімпаздарды марапаттау.

Әли Тұрғанбайұлы АСҚАРОВ,

«А.В. Луначарский атындағы орта

мектеп-гимназиясы

мектепке дейінгі шағын

орталығымен» КММ-нің

дене шынықтыру пәні мұғалімі.

Жаркент қаласы,

Панфилов ауданы,

Жетісу облысы.

«Үйшік» ертегісіне саяхат

Акерке
Мухамерқызы
АШКИЕВА,
№8 балабақша
тәрбиешісі.
Алмалы ауданы,
Алматы қаласы.

Білім беру саласы: «Коммуникация», «Таным», «Денсаулық».

Оқу қызметі: Тіл дамыту, ҚМҰҚ, дене шынықтыру.

Мақсаты: балалардың білімдерін тиянақтап, қорытындылау. Сөз байлықтарын дамыту. Ойлау, сөйлеу қабілеттерін дамыту, сөздік қорларын дамыту, сөйлем құрап өз ойларын жеткізе білуге, айналадағы өмірді бақылау арқылы дүниетанымын, ой-өрісін кеңейту, сұраққа түсініп жауап беруге үйрету. Өздері білетін өлең тақпақтарды диалогты түрде және қимыл-қозғалыспен айта білуге, білім дағдыларын іске асыра білуге үйрету. Адамгершілікке, ұйымшылдыққа және кез келген тапсырманы жауапкершілікпен атқаруға, көмек бере білуге тәрбиелеу.

Оқу қызметінің барысы: Шаттық шеңбері.

Үлкенге де сіз,
Кішіге де сіз.
Сәлем бердік сіздерге,
Құрметпен біз.
Жоғары қарап тау көрдім,
Төмен қарап жер көрдім.

Онға солға бұрылып,
Егеменді ел көрдім.

Тәрбиеші: Балалар, бүгін біз ертегілер еліне саяхатқа барамыз. Ол үшін біздер саяхатқа шығамыз. Сендердің алдарыңнан әр түрлі кедергілер кездесуі мүмкін.

Жай әуенмен жүру: аяқтың ұшымен, өкшемен.

Ой, әлем қандай тамаша! Таза ауа. Жасыл ағаштар. Жан-жағымызға қарайықшы, нені көріп тұрмыз?

(Слайдтан) тақтадан үйшіктің суретін көрсету, үйшік көрінеді. Осы кезде тышқан шығады.

Тәрбиеші: Балалар, біздер тышқан қалай жүретінін көрсетейік, сонда тышқанды үркітпейміз (пи-пи-пи-пи деп тышқан жүрісін салу). Балалар, тышқан үйшікке кіргісі келіп тұр екен. Тышқан үйшікке кіру ішін сендерден көмек сұрайды. Үйдің есігін қағады, ешкім тышқанға есік ашпайды. Үйшік сиқырлы екен. Біздер тышқанға есік ашылуы үшін көмектесейік.

- Күн суытып, жапырақтар сарғайса онда қай мезгіл болады? (Күз)

- Дұрыс, күз.

- Күздің неше айы бар? (Үш)

- Күз мезгілінің ерекшеліктері қандай?

- Күз мезгілі туралы тақпақтарымызды есімізге түсірейікші.

Тақпақтар айтады. (Үйшік ашылып, тышқан кіреді)

Тәрбиеші: Балалар, енді ертегіні

ары қарай еске түсірейік. Бақа шығады, балалар бақа болып жүреді. Бақаны үйшікке кіргізу үшін «Бақа» өлеңін айтып берейік. (Диалогты)

Бақа, бақа, балпақ,
Басың неге жалпақ?
Темір телпек көп киіп,
Басым содан жалпақ.
Бақа, бақа, балпақ,
Көзің неге тостақ?
Қырдан қарауыл көп қарап,
Көзім содан тостақ.
Бақа, бақа, балпақ,
Бұтың неге талтақ?

Су ішінде көп жүзіп бұтым содан талтақ.

- Балалар, біз бақаны да үйшікке кіргіздік. Қоян келеді. Балалар қоян болып секектейді. Үйшікке кіргізу үшін біз қоян туралы қандай тақпақ білеміз?

«Сұр қоян»

Ұзын құлақ, сұр қоян,
Естіп қалып сыбдырды.
Ойлы-қырлы жерлермен,
Ытқып-ытқып жүгірді.
Қарап еді артына,
Қиығын салып көзінің.
Келе жатқан томпаңдап,
Көжегі екен өзінің.

- Сендер тапсырманы дұрыс орындап шықтыңдар. Олай болса, саяхатымызды одан әрі жалғастырайық. Балалар, біз қоянды да үйшікке кіргіздік. Енді үйшікке әтеш келеді. Балалар, әтеш болып кеудені керіп, кука-ре-ку деп дыбыстап жүреміз.

Сергіту сәті: (сөз әуенімен балалар орта шығып дене жаттығуын жасайды)

Сәлем, көздер (көзімізді көрсетеміз).

Сәлем, құлақтар (құлақтарды көрсетеміз).

Сәлем, аяқтар (аяқтарымызды көрсетеміз).

Сәлем, қолдар (қолдарымызды көрсетеміз).

Көздер көреді (көздерді алақанмен сипалау).

Құлақтар естиді (құлақты сипалау).

Аяқтар топылдайды (аяқпен тарсылдату).

Қолдар шапалақ ұрады (алақанды ұру).

Алақанға, алақан (алақан көрсету).

Қайда болдың, балақан?

Не жедің, балақан? (Жеп көрсету)

Не іштің, балақан? (Алақанды біріктіріп ішу)

Әжеге бардық,

Бауырсақ жедік,

Айран іштік.

Ұштық, ұштық (төбеде алақанды біріктіріп ұшу)

- Ой, балалар, үйшікке қарай түлкі келе жатыр. Қане, түлкі қалай жүруші еді, көрсетейікші. Балалар, үйшік тағы ашылмай қалды. Санамақтар айтып берейікші. Мінеки түлкіні де үйшікке кіргіздік.

Аю келеді. Аю болып ө-ө-ө-ө деп қорбандап жүру. «Үш аю»

Тақпақты қимылмен көрсету.

Үш аю тұрды орманда,

Таңғы мезгіл болғанда

Жаттығады екен орманда.

Кіп-кішкентай балақан,

Құлағы үлкен момақан.

Шомылуға келеді,
Анасына ереді.
Әкесі де артында,
Қорбандаған қалпында,
Бәрі суға шомылды.
Бәрі болды көңілді.
Анасы да биледі,
Әкесі де биледі.
Екеуіне қосылып,
Баласы да биледі.

Аю үйшікке кіргісі келді, есікке сыймады, терезеден басын тықты, сыймады. Жарайды, достар, сендер ішінде тұра беріңдер, мен төбесінде шатырда тұрайын деп, үйдің төбесіне шықты, үй құлап қалды. Өз ісіне ұялған аю достарын қайтіп жаңа үй салуға шақырады.

Дидактикалық ойын: «Достық үйі»

Геометриялық пішіндерден бетінде суреті бар 1, 2, 3-сурет маған қарап түс, - деп суретті жоғарыға қарап лақтыру. Балалар суретті бір-бірлеп қағып алып, қандай геометриялық пішін екенін және суретке қарап сипаттап айтып, тақтаға жапсырады. Достық үйін құрастырады.

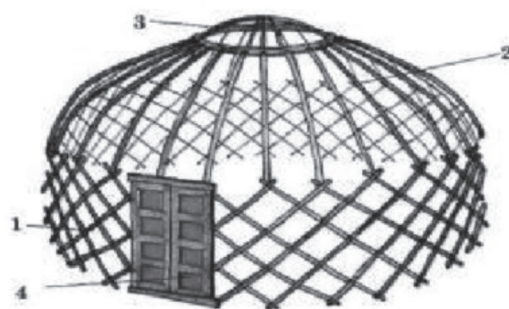
Тышқан – сұр түсті, еңбекшіл.
Бақа – түсі жасыл, бақылдайды, секіреді, салқын.

Қоян – түсі ақ, қорқақ, жүйрік.
Әтеш – әнші, ертемен оятады.
Аю – түсі қоңыр, үлкен, маймақ, балды жақсы көреді.

Рухани жаңғыру.

- Балалар, аңдар ағаштан әдемі үй тұрғызып алды. Бұрындары яғни, біздердің ата-әжелеріміз де ағаштан жасалған үйде тұрған.

Киіз үйдің сүйегі

1 – кереге, 2 – уық, 3 – шаңырақ, 4 – сықырлауық

(Слайдтан киіз үйдің құрылысын, ағаштан жасалған заттарды көрсету)

Достық шеңбері:

Дос болайық бәріміз,

Жарасып тұр әніміз.

Тыныштықты сақтаймыз,

Атсын күліп таңымыз.

Тар заманда тарихты түгендеген

«Ермұхан Абай айтқан ақыл, қайрат, жүрек — үшеуін бірдей ұстап, халқымызды шын сүйе білді, оның отына күйе білді. Ермұхан — халқымыздың жүрегінің төрінде мәңгі орын алуға лайықты ұл»

**Халық қаһарманы
Бауыржан Момышұлы.**

Саналы ғұмырын ғылым жолына арнаған дарынды ғалым, үлкен парасат иесі Ермұқан Бекмахановтың туғанына биыл 110 жыл. Бергенінен берері мол біртуар ғалым небары 50 жыл ғана өмір сүрсе де, осынау жарты ғасырлық жарқеткен ғұмырында соншама іс тындырып, Қазақстан тарихына өлшеусіз үлес қосып кетті. Бүгінде ғалымның теңдессіз еңбегі баға жетпес құнды қазынаға айналып отыр. Е. Бекмаханов 1915 жылы 15 ақпанда Павлодар облысы, Баянауыл ауданы, Жасыбай ауылында кедей шаруа Бекмахан Бегенұлының шаңырағында дүниеге келген. Баянауылдағы 7 жылдық мектепті тәмамдап, 1932 жылы Семейдегі жоғары оқу орнына даярлайтын бір жылдық курсты оқиды. 1933 жылы Қазақ Оқу-ағарту халық комиссариатының жолдамасымен Воронеж қаласындағы мемлекеттік педагогикалық институт-

қа қабылданып, 1937 жылы тарих факультетін бітіреді. Еңбек жолы: Педагогикалық ғылыми-зерттеу институтының ғылыми қызметкері, 1937-40 жылдары директоры қызметін атқарған. Соғыс жылдары Халық-ағарту комиссариатының басқармасын басқарған, сонымен қатар «Тарих, археология

және этнография» институтының аға ғылыми қызметкері, директорының орынбасары, 1947-51 жылдары Қазақ мемлекеттік университетінің оқытушысы, профессоры, кафедра меңгерушісі қызметтерін атқарған. 1943 жылы 28 маусымда Мәскеуде «қазақтардың Кенесары Қасымұлы басқарған ұлт-азаттық күресі» деген тақырыпта кандидаттық диссертация қорғайды. Ал 1946 жылы «Қазақстан ХІХ ғасырдың 20-40 жылдарында» деген атпен докторлық диссертация қорғап оны 1947 жылы кітап етіп жарыққа шығарды. Кенесары Қасымұлының көтерілісін (1837-1847) қазақ халқының ұлт-азаттық қозғалысы ретінде бағалағандығы үшін, Е. Бекмаханов саяси қуғын-сүргінге душар болды. 1952 жылы тұтқындалып, үш айға жуық тергелді. 1952 жылы желтоқсан айында Е. Бекмаханов 25 жыл мерзімге бас бостандығынан айырылып, ГУЛАГ лагеріне айдалды. Сталин қайтыс болғаннан кейін, Е. Бекмахановтың ісі қайта қаралып, 1954 жылы 16 ақпанда ақталып

шықты. Бостандыққа шыққан соң, тарихшы ғылыми еңбектер жазуды қайтадан қолға алады. Оның «Қазақстанның Ресейге қосылуы» атты еңбегі 1957 жылы жарыққа шықты. Өмірінің соңғы он жылында өнімді еңбек етіп, терең мазмұнды ғылыми еңбектер, орта мектептер үшін «Қазақ КСР тарихы» оқулығын жазды. Ғалым 1966 жылы небәрі 51 жасында ауыр сырқаттан көз жұмды. Қазақ тарихының жанашыры, біртуар ғалым Е.Бекмахановтың тұлғасын таныту, жас ұрпақты еліміздің тарихын танып-білуге тәрбиелеу мақсатында Орал қалалық кітапханалар жүйесінің №15 филиалы Серебряково ЖОББМ-нің 5 және 8-сынып оқушыларының қатысуымен «Тар заманда тарихты түгендеген» атты тарихи-танымдық сағатын ұйымдастырды. Шара барысында ғұлама ғалымның өмірбаяны, тұлғалық қасиеттері және оның ғылыми мұрасы насихатталды. Сонымен қатар қазақ тарихына қосқан үлесі жан-жақты баяндалып, ғалымның қиын-қыстау жылдардағы тағдыры, өнегелі өмірі әңгіме болды.

Данышпандарымыз айтқандай «Жақсының аты өлмейді, ғалымның хаты өлмейді» деп, қазақ ұлты, халқы барда ұлттық тарихтың ұлы тұлғасы Ермұқан Бекмаханов есімі ұмытылмақ емес.

Ұ. САБИРОВА,

**Орал қалалық кітапханалар жүйесінің
№15 филиал меңгерушісі.**

**Орал қаласы,
Батыс Қазақстан облысы.**

Мектептегі мерекелер: тәрбие жұмыстарының сценарийлері журналы

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Экспресс почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз: 050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

Индекс 75489

**Қиын
алыңыз да,
жазылыңыз!**

		Басылым индексі АБОНЕМЕНТ																											
«Мектептегі мерекелер тәрбие жұмыстарының сценарийлері»		75489																											
		Комплекті саны																											
2025 жылға, айлары																													
<table><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>кайда</td><td colspan="12"></td></tr></table>																	кайда												
кайда																													
		(почта индексі) (мекен-жайы)																											
кімге		(аты, жөні)																											
		Тасымалдау карточкасы																											
ПВ орны		75489																											
		Басылым индексі																											
Бағасы	Жазылу мекен- жайын өзгерту	...тенге ...тенге	...тиын ...тиын	комплекті саны																									
2025 жылға, айлары																													
<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr><tr><td>кайда</td><td colspan="11"></td></tr></table>					1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	кайда												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																		
кайда																													
кайда																													
		(почта индексі)			(мекен-жайы)																								
кімге																													
		(аты, жөні)																											

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Эврика почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз:

050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2, 13-7.

Индекс 75489

